

TÖÖST ON EEMALDATUD JUURDEPÄÄSUPIIRANGUGA TEAVE

Rektori otsus: 02.05.2024 nr 6.1-17/1265-1

Sisekaitseakadeemia

Politsei- ja Piirivalvekolledž

Ines Toots

**PATRULLPOLITSEINIKE VOOT-TSÜKLI TURVATAKTIKA
JUHISTE JÄRGIMINE VAHETU SUNNI KASUTAMISEL
VORMIKAAMERA SALVESTISTE ANALÜÜSI PÕHJAL**

Lõputöö

Juhendaja: Jaak Kiviste, MS

Kaasjuhendaja: Rene Murumaa, MS

Tallinn 2024

ANNOTATSIOON

Kolledž: Politsei- ja piirivalvekolledž	Kaitsmise kuu ja aasta: juuni 2024
Töö pealkiri eesti keeles: Patrullpolitseinike VOOT-tsükli turvaktika juhiste järgimine vahetu sunni kasutamisel vormikaamera salvestiste analüüsi põhjal	
Töö pealkiri võõrkeeles: Following the guidelines of the security tactics of the OODA loop by patrol police officers when using direct coercion based on the analysis of body camera recordings	
<p>Lühikokkuvõte: Lõputöö on kirjutatud eesti keeles, milles kokkuvõte on nii eesti kui ka inglisekeelne. Töö maht on 45 lehekülge, millest põhiosa on 36 lehekülge ning millele lisandub kaheksa joonist. Lõputöös on kasutatud 52 nii inglise- kui ka eestikeelset allikat, millele on tekstis viidatud.</p> <p>Lõputöö eesmärk on välja selgitada patrullpolitseinike turvaktika kasutamisel esinevad probleemid vahetu sunni kasutamisel analüüsides seda läbi VOOT-tsükli ning tuua välja esinevad vead. Töö uurimisprobleem on toodud välja küsimusena: Kui oskuslikult järgivad patrullpolitseinikud VOOT-tsükli turvaktika juhiseid vahetu sunni kasutamisel? Uurimisprobleemi lahendamiseks ja eesmärgi saavutamiseks püstitati kolm uurimisküsimust: Millised komponendid ning nende täpsemad aspektid moodustavad VOOT-tsükli? Millised vead esinevad patrullpolitseinikel turvaktikas vahetu sunni rakendamisel analüüsides seda läbi VOOT-tsükli? Kuidas järgivad patrullpolitseinikud VOOT-tsükli turvaktika aspekte vahetu sunni rakendamisel?</p> <p>Lõputöö koosneb kahest peatükist, millest esimeses antakse teoreetiline ülevaade erinevatest otsusteooriatest ning seletatakse süvitsi lahti VOOT-tsükli. Teises peatükis kirjeldatakse empiirilist uuringut, kus andmekogumismeetodina kasutatakse kombineeritud uurimisstrateegiat. Samas peatükis tuuakse välja uuringu tulemused, järeldused ja ettepanekud.</p>	
Lisad: puuduvad	
Võtmesõnad: patrullpolitseinik, vahetu sund, VOOT-tsükkel, turvaktika, juhised, vormikaamera	
Võõrkeelsed võtmesõnad: patrol police officer, direct coercion, OODA-loop, security tactics, body worn camera	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
Töö autor: Ines Toots	
Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.	
Allkiri: <i>allkirjastatud digitaalselt</i>	Kommentaar (soovi korral)
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Jaak Kiviste	Allkiri: <i>allkirjastatud digitaalselt</i>
Kaasjuhendaja: Rene Murumaa	Allkiri: <i>allkirjastatud digitaalselt</i>
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor: Kristian Jaani	Allkiri: <i>allkirjastatud digitaalselt</i>

SISUKORD

ANNOTATSIOON	2
SISUKORD	3
SISSEJUHATUS	4
1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD	8
1.1. Taktikalise otsustuse vastuvõtmise teooriad	8
1.2. VOOT-tsükli komponentide süvaseletus	11
2. EMPIIRILINE UURING.....	22
2.1. Uuringu meetod, protsess ja valim	22
2.2. Uuringu tulemused	25
2.3. Järeldused ja ettepanekud	32
KOKKUVÕTE	36
SUMMARY	38
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	40
TABELITE JA JOONISTE LOETELU	45

SISSEJUHATUS

Turvaliste politseitaktika oskuste omandamine on tähtis iga politseiametniku jaoks, sest sellest sõltub tema elu ja tervis. Turvataktika all mõistetakse teatud võtete kogumit, mis aitab kaasa riski vähendamisele ning ohuolukordade äratundmisele. Alati ja igas olukorras sobivat taktikalist võtet ei ole, kuid siiski on juhiseid, mis aitavad ohtlikke olukordi efektiivselt lahendada. (Pille, 1994, lk 3-6)

Eestis on alates taasisesiseisvumisest 25 politseinikku teenistusülesannete täitmisel kaotanud oma elu (Politsei- ja Piirivalveamet, 2022).

Järgnev tekst on tööst eemaldatud AvTS § 35 lg 1 p 5¹ alusel (vt täies mahus tööd).

Lisaks treenimisele ja elukogemusele on ohtlike olukordade lahendamisel abiks erinevad strateegilised otsustamismudelid: VOOT-tsükkel, SPAR, PDSA jt. Iga mudel ja neis sisalduvad komponendid on eesmärgipärased ning kindlas järjekorras. Otsustamismudelid aitavad kohaneda dünaamilistes, kaootilistes ja pidevalt muutuvates keskkondades, mis on politseitöös väga oluline. (Enck, 2012, p. 123; Walsh & Henry, 2008, pp. 353-356)

Ameerika Ühendriikides kujutab lähisuhtevägivalla (edaspidi LSV) juhtumite lahendamine politseiametnike turvalisusele suurt ohtu, sest sageli viivad sellised sündmused patrullpolitseinike vigastada saamiseni või elu kaotamiseni (Johnson, 2008, p. 25). Soomes said 2019. aastal kaks patrullpolitseinikku haavata, kui reageerisid tavapärasele väljakutsele. Täpsemalt ähvardati neid relvaga ning nõuti oma teenistusrelva loovutamist, kuid kui politseinikud keeldusid, järgnes sellele tulistamine. Sarnaseid olukordi esineb ka teistes riikides (ERR, 2019).

Politseiametniku vahetu sunni rakendamise pädevus tuleneb korrakaitseadusest (edaspidi KorS) § 75 lg 1, mis sätestab, et relva, erivahendit või füüsilist jõudu võib kasutada politsei. (Korrakaitseadus, 2011) Kasutades sundi riivatakse oluliselt isiku põhiõigusi ning olukordade lahendamisel on oluline kasutada sobivat meetet, mille tulemusena lõpetaks sunnile allutatud osapool õigusvastase käitumise. (Popp, 2011, lk 7)

Teema **aktuaalsust** väljendab see, et laia kõlapinda on leidnud sündmused, kus patrullpolitseinikud enda igapäevaseid teenistusülesandeid täites on saanud viga või langenud rünnaku ohvriks, mis jõuavad ka veebiportaalidesse. Turvataktika analüütiku Armin Saaritsa sõnul rünnatakse politseid aastas 50-60 korda, kuid see number on kindlasti suurem, sest osa rünnetest statistikasse lihtsalt ei

jõua (Lepik, 2020). 2016. aastal paigutasid politseinikud agressiivselt käitunud isikut politseibussi ning Delfi uudiseportaali videosalvestusest on näha, kuidas samal ajal löi kõrvalseisjast 38-aastane mees patrullpolitseinikku rusikaga näkku (Niin ja Põld, 2016). Haeska küla juhtumist on avaldatud video, kus politseinik tulistas meest, kes ründas teist politseiametnikku kaikaga (Pihlak, 2022). Turvataktika järgimine sellistes tingimustes on väga oluline, et oht saaks tõrjutud ja politseinik seejuures jääks ellu ega saaks viga, seega on hiljuti politseis rakendatud VOOT-tsükli.

Igal aastal koostatakse Politsei- ja Piirivalveametis (edaspidi: PPA) turvataktika intsidentide analüüsi, mille eesmärgiks on anda politseinikele tagasisidet, millised oskused vajavad sündmuste lahendamist enam tähelepanu, koolitamist ja treenimist ning panna politseinikud mõtlema, kuidas inimestele turvalisust luues säilitaksime enese ja kolleegi ohutuse (Politsei- ja Piirivalveamet, 2023). Aastate jooksul on Eestis aset leidnud juhtumeid, kus politseinikud saavad teenistusülesannete käigus viga või surma. Näiteks Mäos toimus traagiline intsident, kus 15. detsembril 1994. aastal veoki koorma kontrollimise käigus tekkinud tulevahetuses kaks politseinikku hukkus (Politsei- ja Piirivalveamet, 2022). Uuematest juhtumitest saab näitena välja tuua 2021. aastal toimunud traagilist juhtumit, kus häirekeskus sai teate, et ühest korterist on tunda gaasilõhna (ERR, 2021). Päästetöötajad ja politseinikud püüdsid siseneda korterisse, kuid samal hetkel tekkis plahvatus, mille tagajärjel said raskelt vigastada kaks päästjat ja politseinikku ning üks kiirabiautojuht (ERR, 2021).

Töö aktuaalsust väljendab ka see, et PPA strateegias on välja toodud erinevad eesmärgid, mida peab tegema, et Eesti inimene saaks tunda end turvaliselt. Üheks eesmärgiks on kiire ja tark abi, kuid selle kvaliteet sõltub eelkõige politseiniku teadmistest, oskustest ja suhtumisest. Organisatsiooni ülesandeks on teha kõik selleks, et turvalisust tagaval isikul oleks võimalik oma töös õnnestuda.

Järgnev tekst on tööst eemaldatud AvTS § 35 lg 1 p 5^l alusel (vt täies mahus tööd).

Probleem seisneb selles, et patrullpolitseinikud saavad teenistusülesannete täitmisel viga ja seda tõestavad eelnimetatud juhtumid. Arvestades eeltoodut on turvataktika juhtiste olulisus tingitud politseiametnike ohutuse tagamisest. Turvataktika juhiste järgimine aitab vähendada riski sattuda ohtlikesse olukordadesse või saada vigastada.

Lõputöö **uudsus** seisneb selles, et antud töös keskendutakse patrullpolitseinike VOOT-tsükli turvataktika juhiste järgimisele vahetu sunni kasutamisel vormikaamerate salvestiste põhjal, mida ei ole autorile teadaolevalt varasemalt uuritud. 2011. aastal koostatud lõputöös pealkirjaga „Vahetu sunni

rakendamisesest Lääne prefektuuri Pärnu politseijaoskonna näitel“ on küll arutletud vahetu sunni kasutamise kohta, kuid töö ei keskendunud turvataktikale (Popp, 2011, 7-15). Erik Jõesaare magistrیتöös pealkirjaga „Politseinike mentaalse ettevalmistuse parendamise ettepanekud tulirelva kasutamisel inimese suhtes“ selgus, et patrullpolitseinike suhtumine turvataktikat puudutavatesse treeningutesse oli aastal 2020 paljuski ükskõikne ning sellest tulenevalt on uuringu tulemused politseinike ettevalmistuse osas negatiivsed (Jõesaar, 2020, lk 48, 59).

Uurimisprobleemi toob töö autor välja küsimusena: Kui oskuslikult järgivad patrullpolitseinikud VOOT-tsükli turvataktika juhiseid vahetu sunni kasutamisel?

Lähtuvalt uurimisprobleemist püstitati järgmised **uurimisküsimused**:

1. Millised komponendid ning nende täpsemad aspektid moodustavad turvataktikas VOOT-tsükli?
2. Millised vead esinevad patrullpolitseinikel turvataktikas vahetu sunni rakendamisel analüüsides seda läbi VOOT-tsükli?
3. Kuidas järgivad patrullpolitseinikud VOOT-tsükli turvataktika aspekte vahetu sunni rakendamisel vormikaamera videosalvestiste näitel?

Käesoleva lõputöö **eesmärgiks** on välja selgitada patrullpolitseinike turvataktika kasutamisel esinevad probleemid vahetu sunni kasutamisel analüüsides seda läbi VOOT-tsükli ning tuua välja esinevad vead.

Eesmärgi saavutamiseks püstitasin järgmised **uurimisülesanded**:

1. Teoreetiliste allikate põhjal tuua välja VOOT-tsükli olemus, komponendid ja täpsemad aspektid.
2. Vormikaamerate salvestiste vaatluse alusel analüüsida patrullpolitseinike VOOT-tsükli turvataktika aspektide kasutamist vahetu sunni rakendamisel.
3. Uuringu tulemusel välja tuua patrullpolitseinike esinevad vead VOOT-tsükli turvataktika aspektide järgimises vahetu sunni rakendamisel.
4. Teooria ja uuringu tulemuste alusel esitada järeldused.

Lõputöö raames viiakse läbi kvantitatiiv-kvalitatiivne ehk kombineeritud empiiriline uuring ning andmekogumismeetodina kasutatakse videovaatlust (Õunapuu, 2014, lk 52). Kombineeritud uurimisstrateegia rakendamine on sobiv, kuna uuringu eesmärk on nii kirjeldada kui ka hinnata (Leavy, 2017, p. 9). Valimiks on nelja prefektuuri alla kuuluvate politseijaoskondade

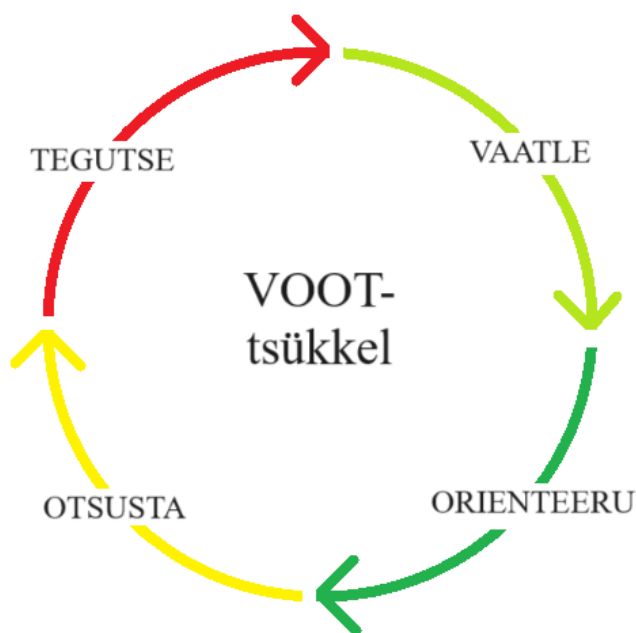
patrullpolitseinike poolt kasutatud vormikaamera videosalvestised, moodustades seeläbi mittetõenäosusliku ettekavatsetud valimi (Õunapuu, 2014, lk 142-143). Andmeanalüüsimeetodina rakendatakse standardiseeritud kontentanalüüsi ja kirjeldavat statistikat. (Õunapuu, 2014, lk 161; Kalmus, 2015)

Töö koosneb kahest põhipeatükist. Esimene, teoreetiline peatükk, annab ülevaate erinevatest otsustuste vastuvõtmise teooriatest ning võrdleb neid omavahel. Samas põhipeatükis seletab töö autor süvitsi lahti VOOT-tsükli komponendid. Töö teises peatükis kirjeldatakse empiirilise uuringu metoodikat, analüüsitakse vaatluse tulemusi ja tehakse tulemuste põhjal järeldused.

1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

1.1. Taktikalise otsustuse vastuvõtmise teooriad

Politseiliste sündmuste lahendamisel on tähtis uue olukorraga kiiresti kohaneda. Esimene taktikalise otsustuse vastuvõtmise teooria, mida käesolevas lõputöös käsitletakse on VOOT-tsükkel. VOOT illustreerib kiiruse kasutamist, mis sisaldab endas nelja erinevat komponenti: vaatle, orienteeru, otsusta ja tegutse. Nimetatud tsükli autoriks on John Boyd, kes oli USA õhuväe kolonel ja hävituslennuki piloot. John Boyd'i teooria järgi on tähtis läbida VOOT-tsükkel kiiremini kui vastane, püüdes sundida teda tegema oma käigud teisena, haarates samal ajal initsiatiivi enda kätte. VOOT tsükli peetakse efektiivseks, sest see pakub lihtsaid strateegiaid ja taktikaid, mis aitavad kohaneda dünaamilistes ja pidevalt muutuvates keskkondades. (Enck, 2012, p. 123; Walsh & Henry, 2008, pp. 353-356)



Joonis 1. VOOT-tsükkel (autori koostatud)

Iga komponent VOOT-tsükli on eesmärgipärane ning kindlas järjekorras (joonis 1). Igasugusele tegevusele eelneb esmalt vaatlus, mille eesmärgiks on koguda infot olukorra kohta ning teha kindlaks, millised on võimalikud ohud/mõjud. Seejärel orienteerutakse ehk kaalutakse erinevate võimaluste vahel ajal ja ruumis. Lõpuks otsustatakse ühe tegevusv kasuks ning peale seda viiakse tegevus täide. Peale kõigi nelja komponendi või teisisõnu astme läbimist alustatakse tsükliga uuesti. Tsükli eesmärk

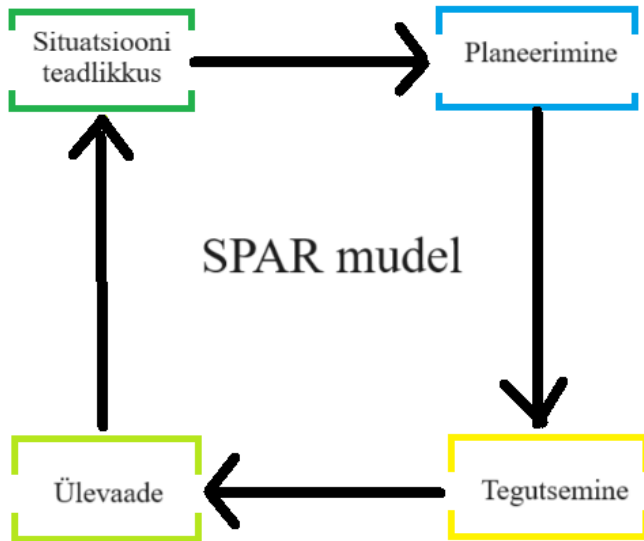
on tegutseda pidevalt muutavas olukorras tõhusalt ja põhjendatult. (Kuppam, 2023, pp. 302-304; Mõts, 2010, lk 59)

VOOT-tsükli, mida inglise keeles tuntakse kui „*OODA loop*“, saab rakendada vahetu sunni kasutamisel turvataktika kontekstis ning tagab politseinikele kiire ja tõhusa reaktsiooni ootamatutes situatsioonides või rünnakutes (Mõts, 2010, lk 60). Näiteks käeraudade kasutamisel saab VOOT-tsükli komponente kasutada järgnevalt:

1. „Vaatle“ – Hinda pidevalt ümbritsevat keskkonda, et tunnetada võimaliku ohu teket varakult. Näiteks istuv kinnipeetud isik vaatab otsival pilgul ringi ja teeb äkilise püsti tõusmise liigutuse.
2. „Orienteeru“ – VOOT-tsükli teine etapp on tähtis, et saada aru, kui suur on oht ning milline on selle potentsiaalne mõju. Toodud näite põhjal on oluline aru saada, kas isik ehmatas või püüab põgeneda. Kui tuleb välja, et isik ehmus, siis rahustada teda maha. Kui isik põgeneb, siis peatada teda sunniga ja KorS alusel paigaldada käeraud.
3. „Otsusta“ – Vastavalt olukorrale tuleb teha kiired otsused ning valida proportsionaalne reageerimisstrateegia. Eelnevalt toodud näiteolukorra põhjal võib ametnik otsustada kas isikule anda käsklus ning kasutada sundi või siis ehmunise puhul teda rahustada.
4. „Tegutse“ –Tuleb kiiresti tegutseda, et saada olukorda oma kontrolli alla. Eeltoodud näite puhul leiab selles etapis „otsusta“ käigus valitud tegevuse täideviimine. Kui valitud tegevuse abil olukorda kontrolli alla ei saada tuleb VOOT-tsükli alustada algusest, esimesest komponendist.

VOOT-tsükli läbivad mõlemad osapooled, isegi kui nad sellest teadlikud ei ole. Kui üks osapool alustab tegevusega varem ja läbib astmed kiiremini, pole vastaspool piisavalt ettevalmistunud. Järeldusena jõuab kiirem osapool uude tegutsemisastmesse enne vastast ehk initsiatiiv on esmategutseja käes. Näiteks eelnevalt toodud näiteolukorras läbis ka istuv kinnipeetud isik VOOT tsükli, vaadates alguses, kas tal võib avaneda võimalus põgeneda, seejärel orienteerudes ümbritsevas keskkonnas, et leida võimalusel kõige optimaalsem põgenemistee, otsustades kuidas ta võiks põgeneda ning seejärel ka teoreetiliselt tegutsedes. (Mõts, 2010, lk 60)

Teiseks ja alternatiivseks otsustuse vastuvõtmise teooriaks on SPAR mudel, mis on sarnaselt VOOT-tsüklile loodud initsiatiivi saavutamiseks ning riskiolukorras teisest osapoolast kiiremini tegutsemiseks.



Joonis 2. SPAR mudel (autori koostatud)

SPAR mudel koosneb neljast komponendist (Andersen & Gustafsberg, 2016, p. 4; Launder & Perry, 2014, p. 156; Penney, 2023, p. 61):

1. Situatsiooni teadlikkus (*Situation awareness*), mille definitsiooniks on võimekus tajuda ja analüüsida kõiki võimalikke ohte. Politsei jaoks on olukorrateadlikkus näiteks visuaalselt oluliste andmete kogumine, milleks võib olla asukoht, juhtumi tüüp, isikute omadused ja käitumine. Andmete kogumise eesmärk on hinnata riske nii politseinike, kui ka isikute jaoks.
2. Planeerimine (*Plan*), mille käigus seatakse eesmärgid, kaalutakse erinevaid võimalusi ning valitakse sobivaid taktikaid ja strateegiaid.
3. Tegutsemine (*Act*) on faas, mis hõlmab endas neli tegevust: kommunikatsioon, koordineerimine, kontroll ja võimekus. Võimekus tähendab antud juhul seda, et tegutsetakse otsustavalt ja professionaalselt.
4. Ülevaade (*Review*), mille käigus vaadatakse siiani tehtud otsuseid, antakse neile hinnangud ja vaadatakse, mida saab tulevikus paremini teha.

Kolmandaks otsustuse vastuvõtmise teooriaks on PDSA (*plan-do-study-act*), mille autoriks on Deming. PDSA abil on võimalik kergendada mõõdetava eesmärgi püstitamist ning tuvastada eesmärgi saavutamiseks vajalikud protsessid ja tegevused. (Magnuson, *et al.*, 2020, p. 47)

PDSA mudelil on neli üldist sammu: plaani, tee, uuri ja tegutse. Planeerimise käigus tuleb tuvastada probleem ning leida sellele võimalik lahendus. Teises sammus „tee“ tuleb hakata valitud tegevust läbi viima jälgides seejuures progressi. Järgmises sammus „uri“ analüüsitakse siiani tehtut, et saada teada, kas plaan toimib või mitte. Viimase sammuna tuleb tegutseda ehk otsustada, kas võtta plaan omaks või mitte või plaani mingil viisil kohandada. (Magnuson, *et al.*, 2020, p. 47)

Politseitöös võib PDSA olla tõhus meetod kasutusel olevate turvataktika juhiste ja võtete analüüsimiseks ning nendes võimalike probleemkohtade tuvastamiseks. Antud meetod erineb VOOT-st ja SPAR-st selle poolest, et PDSA on loodud pikemaajaliseks analüüsimiseks, mitte vahetult olukorra lahendamiseks.

Lähtudes eeltoodust, on VOOT, SPAR ja PDSA kolm omavahel erinevat otsustuse vastuvõtmise teooriat, mida saab kasutada nii politseis kui ka teistes organisatsioonides strateegiate, protsesside ja tegevuste parandamiseks. Nimetatud otsustuse vastuvõtmise teooriad koosnevad erinevatest komponentidest, millel on kindel eesmärk. Käesoleva lõputöö raames keskendub autor vormikaamerate salvestistel olevate vahetu sunni kasutamise intsidentide käigus turvataktika juhiste järgimise analüüsimisel VOOT-tsüklile ning selle komponentidele, mida töö koostaja järgnevalt süvitsi lahti seletab. VOOT-tsükkel valiti uuringu läbiviimiseks seetõttu, et autori hinnangul on VOOT-tsüklis olevad aspektid üksikjuhtumite turvataktika analüüsimiseks kõige sobivamad.

1.2. VOOT-tsükli komponentide süvaseletus

1.2.1. Vaatle

Politseitöö on keeruline ja nõuab palju oskusi, et toime tulla teenistusülesannete käigus ette tulevate olukordadega. Üks nendest oskustest on võime toime tulla stressirohkete situatsioonidega, mis on oluline iga politseiametniku jaoks, sest sageli just nemad jõuavad väljakutsele esimesena. Kuna politseinikud on esmareageerijad, seisavad nad silmitsi suure vigastus- ja surmaohuga, seega turvalise taktika kasutamine on sellistes olukordades väga oluline. (Bertilsson, *et al.*, 2020, p. 655)

VOOT-tsükli esimest komponenti „vaatle“ kasutatakse info kogumiseks, ümbritseva keskkonna hindamiseks ning varakult ohu tunnetamiseks. Komponenti „vaatle“ mõjutavad oluliselt stressi- ja pingeolukorrad, kus kehas toimuvad enamjaolt kontrollimatud muudatused võivad oluliselt pärssida info kogumist ning analüüsimist. Sellistes olukordades tekivad kehas muudatused närvisüsteemis ning

vallanduvad erinevad kemikaalid. Üks peamiseid eelmainitud hädaolukordades vallanduvaid hormone on adrenaliin, mis mõjutab aju ja sellest tulenevalt inimese käitumist. Adrenaliin mõjutab tervet närvisüsteemi ning vastavalt psühholoog Walter Cannoni teooriale hädaohureaktsioon mobiliseerib organismi kriisiks, et põgeneda või võidelda, mille tulemusena võivad organismis esineda järgmised muutused (Kemeny, 2003, p. 126; Gleitman, *et al.*, 2014, lk 556):

- kiireneb pulss ja hingamine;
- vererõhk tõuseb;
- pupillid laienevad;
- veresooned laienevad.

Adrenaliiniga kaasnevatele muudatustele kaasuvad stressirohkete olukordadega muudatused inimese närvisüsteemis. Isiku enda poolt kontrollimatuid muutusi viivad läbi autonoomsed sümpaatiline ja parasümpaatiline närvisüsteem. Sümpaatiline närvisüsteem aktiveerub ohu või stressi ajal suurendades südame, kopsude ja lihaste tööd ning parasümpaatiline närvisüsteem taastab organismi energiavarusid peale kriisisituatsiooni lõppemist. (Kuppam, 2023, p. 303; Mõts, 2010, lk 60; Territo & Sewell, 2007, pp. 6-8)

Komponendis „vaatle“ on oluliseks aspektiks ümbritseva keskkonna hindamine, mida võivad mõjutada erinevad segavad faktorid. Eelnevalt tõi töö autor välja stressist tulenevad füsioloogilisi muutusi, kuid põhjuseid, miks võib stress üldse tekkida on mitmeid. Stressi võivad esile kutsuda: hirm tundmatu ees, palju liigset informatsiooni või hoopis informatsiooni vähesus. Samuti võib stressi tekitada keskkonnatingimused: lärmakus, palavus ja külm. Eriti võivad patrullpolitseinike jaoks mõjutada ümbritseva keskkonna hindamist valgustustingimused. Näiteks öisel pimedal ajal sündmuse lahendamisel võib ebapiisava valgustuse korral jääda oluline situatsioon märkamata, mis võib takistada tõhusat reageerimist. (Bundesamt für Sicherheit in der Informationstechnik, 2008, lk 77)

Eeltoodu põhjal mõjutab stressiolukord mitte ainult inimeste vaimset, vaid ka füüsilist poolt. Ohuolukorras võivad esile tulla erinevad muutused alates pupillide laienemisest kuni pulsi kiirenemiseni. Stressisituatsioon võib oluliselt mõjutada politseinike taktikaliste otsuste tegemist, kuna stressoritega kokkupuutumine mõjutab märkimisväärselt mitmesuguseid füsioloogilisi süsteeme. See omakorda võib mõjutada VOOT-tsükli „vaatle“ komponenti ehk info kogumist ja ümbritseva keskkonna hindamist.

1.2.2. Orienteeru

VOOT-tsükli „orienteeru“ etapis on oluline aru saada, kui suur on oht, kas vahetu sunni kasutamine on õigustatud ning millised on vahetu sunniga kaasnevad riskid. Tööülesannete lahendamise käigus on politseil õigus vajadusel kasutada vahetut sundi. Vastavalt korrakaitseadusele § 74 lg 1 mõistetakse vahetut sundi kui füüsilise isiku, asja või looma mõjutamist erivahendi, füüsilise jõu või lahingumoonaga. Vahetut sundi on lubatud kasutada vaid seaduslike õiguskaitse eesmärkide saavutamiseks, et kaitsta iseennast või kolmandaid isikuid ning seejuures ainult sel puhul, kui isikule kehtiva või muu haldussunnivahendiga pandud kohustuste täitmine ei ole võimalik või ei ole õigeaegselt võimalik, et tagada ohu tõrjumine, väljaselgitamine või korrariikkumise kõrvaldamine. Politseinikel pole aga lubatud kasutada vahetut sundi rohkem, kui vajalik. Samuti on keelatud kasutada jõudu oma maine kaitseks või isiku „karistamiseks“, sest antud olukorras on tegemist võimu liialdamisega. (Gallo, 2009, p. 1; Korrakaitseadus, 2011, Hine, *et al.*, 2018, p. 1782; Krajewski *et al.*, 2023, p. 2)

Vahetu sunni kasutamisel on politseis kasutusel erivahendid. Politsei erivahendid vastavalt KorS § 78¹ on näiteks käerauad, jalarauad, teenistusloom, sidumisvahend, tehniline tõke jne. (Korrakaitseadus, 2011)

Enesekaitseks sunni kasutamisel ei tuleks arvestada ainult seadusandlusega, vaid üldiselt ühiskondlikult vastuvõetavaks peetavate vahetu sunni kasutamise tingimustega. Võrdluseks välismaaga on Kaufman (2004, pp. 20-21) poolt välja toodud nelja üldist reeglit:

1. Vahetut sundi on lubatud kasutada üksnes ebaseadusliku ründaja vastu, mis tähendab seda, et jõudu võib kasutada ainult siis, kui rünnak on ebaseaduslik ehk isiku rünnakul ei ole juriidilist alust.
2. Jõudu võib kasutada ainult äärmisel juhul, kui see on rangelt vajalik. Jõud peab olema antud olukorras ainuke abivahend, mida on võimalik enesekaitseks kasutada. Sellel reeglil eksisteerib ka erandeid, näiteks oleks aksepteeritav jõudu kasutada enda kodu kaitseks.
3. Jõu kasutamine peab olema proportsionaalne. Näiteks ei tohi kasutada surmavat jõudu, kui just ei valitse isikul oht saada tõsiselt vigastada või surma.
4. Oht peab olema vahetu ehk olukord peab olema selline, kus korrariikkumine leiab juba aset või on suur tõenäosus, et see kohe algab. Keelatud on kasutada jõudu peale ohu möödumist.

Eelnevas loetelus kolmanda reeglina välja toodud proportsionaalsuse olulisuse tagamiseks on Eestis kasutusel vahetu sunni kohaldamise astmestik. Kuna sunni kasutamise eesmärk on kasutada võimalikult vähe jõudu, et saada isik kontrolli alla, siis on astmestikus välja toodud erinevad jõuliigid, mis astmestikus ülespoole minnes suurendavad vigastuste tekke riski. (Adedipe, *et al.*, 2013, p. 100)

Järgnev tekst on tööst eemaldatud AvTS § 35 lg 1 p 5¹ alusel (vt täies mahus tööd).

Vahetu sunni esimesel astmel olevat füüsilist jõudu kasutatakse enesekaitsevõtteid sooritades käte ja jalgadega, mille eesmärgiks on tekitada isikule valu ja tema liikumisvõimet takistada. Füüsilise jõu kasutamine on sageli problemaatiline, kuna jõu kasutamine võib põhjustada vigastusi nii politseiametnikele kui ka jõuga mõjutatavale isikule. Vigastuste võimalik raskusaste sõltub võtteks kasutatud jõust, vahendist ja millise kehaosa peal võtet kasutatakse. Füüsilise jõu valesti kasutamisel võivad eluohtlikuks saada löögid pea, kõhu, selja, rindkere ja vaagnaluu piirkonda. Haaramisvõtete jäsemel kasutamine võib põhjustada sidemete ja kõõluste kahjustusi, nihestust või isegi luumurdu. Peale isiku kontrolli alla saamist võib seadusliku aluse olemasolul politsei kasutada käeraudu, mis võivad omakorda samuti tekitada vigastusi. Näiteks käeraudade liiga kitsalt paigaldamisel võib isik tunda valu või saada vigastada. (Stroshine & Brandl, 2020, p. 602; Adedipe, *et al.*, 2013, p. 100-102)

Politseis teenistuskoerte kasutamine korrarikkujate vastu võib samuti tekitada erinevaid vigastusi. Kõige levinumad vigastused teenistuskoerte kasutamisel on kriimustused ja marrastused. Lisaks võivad tagajärgedeks olla närvikahjustus, lihasrebendid, luumurrud ja infektsioon. (Adedipe, *et al.*, 2013, p. 101)

Politseitöös on oluline vägivaldsete isikute vastupanuvõimetuks muutmisel mitte põhjustada isikule pikaajalisi tervisekahjustusi. Üheks lähenemisviisiks selle eesmärgi saavutamisel on gaasipihusti, mis

sisaldab keemilist ainet kaptisaitiini, mis sattudes isiku limaskestale põhjustab intensiivset valu ja ärritust silmadele ning halvendab hingamisteid, mille tagajärjel võib tekkida nohu, hingamisraskused ja köha. Gaasipihusti mõju võib keskmiselt kesta 30-45 minutit, kuid jääkmõjud isegi mitmeid tunde. Pikemaajalistest vigastustest võib gaasipihusti põhjustada dermatoloogilisi põletusi ja vigastada hingamisteid. (Adedipe, *et al.*, 2013, p. 101; Bertilsson, *et al.*, 2017, pp. 391-392)

Elektrišokirelv ehk taser on vahetu sunni vahend, mille rakendamisel paiskavad välja nooled, mis isiku tabamisel häirivad nii närvisüsteemi kui ka lihaste tööd. Isik kaotab kontrolli oma keha üle, tekkivad lihaskrambid ning ta muutub võitlusvõimetuks. Taseri kasutamise tagajärjel tekkivad kõige tavalisemad vigastused on kriimustused ja põletused ning kukkumise tagajärjel tekkivad vigastused (marrastused ja põrutused). Halvimal juhul võib nool sattuda silma või veresoonde, mis võib põhjustada tõsisemaid vigastusi. Ohtlik on kasutada elektrišokirelva isiku suhtes, kes on koos kergesti süttiva ainega (näiteks bensiin, etanool), sest nooltest väljuv elektrikaar võib põhjustada aine süttimist, mille tagajärjel võib inimene põlema minna. (Adedipe, *et al.*, 2013, p. 101; Kroll, *et al.*, 2019, pp. 5-6)

Järgnev tekst on tööst eemaldatud AvTS § 35 lg 1 p 5¹ alusel (vt täies mahus tööd).

Käesolevas alapeatükis on välja toodud, et politsei võib vahetut sundi kasutada üksnes õiguslikel alustel, mis on sätestatud korrakaitseaduses. Vahetu sunni kasutamisel proportsionaalsuse tagamiseks on olemas vahetu sunni kasutamise astmestik. Astmetena on välja toodud erinevad jõuliigid, mis astmestikus ülespoole minnes suurendavad vigastuste riski, seega on oluline olukorras orienteeruda ning sellest lähtuvalt valida vastav vahend. Erinevate vahetu sunni vahendite kasutamisega võivad kaasnevad erinevad vigastused olenevalt sellest, millist vahendit kasutatakse ning mõned tervisekahjustused võivad olla isegi surmavad.

1.2.3. Otsusta

VOOT-tsükli otsustamise faasis tehakse otsuseid komponentide „orienteeru“ ja „vaatle“ põhjal. Selles faasis peab otsustamine olema kiire, sest igasuguse kahtluse korral võib vastane seda ära kasutada.

Politseitöös vahetu sunni kasutamisel turvataktikas on „otsusta“ faas oluline, sest selles etapis tehakse strateegilisi otsuseid ja valikuid, näiteks, milline vahetu sunni meede on juhtumise kõige proportsionaalsem ning kuidas läheneda ja käsitleda ohuallikat tagades samal ajal nii ise enda kui ka teise isiku turvalisust. (Youvan, 2024, p. 4)

Sarnaselt „vaatle“ peatükis mainitud sümpaatilisele ja parasümpaatilisele närvisüsteemile toob Kahneman (2013, p. 443) oma raamatus „*Thinking, fast and slow*“ välja, et inimaju mehhanism koosneb kahest mõtlemise „süsteemist“: kiirest ja aeglasest. Esimene, kiire süsteem, on intuiitvne ja automaatne ning toimib peamiselt alateadlikult, võimaldades teha kiireid otsuseid inimeste igapäevaelu situatsioonides. Kiire mõtlemise „süsteem“ on inimestel välja kujunenud kogemuste ja mälestuste kaudu. Kiire mõtlemise „süsteemiks“ saab nimetada näiteks kinesteetilist mälu, mis aitab politseinike kriitiliste situatsioonide lahendamisel, sest tänu sellele on võimalik politseinikul sooritada konkreetseid füüsilisi liigutusi ja tehnikaid mõtlemata sellele, kuidas tema keha peaks liikuma (Stone, 2013, p. 640). Näiteks, kui isik otsustab rünnata politseinikku, kasutab politseinik suure tõenäosusega enesekaitset õpitud tehnikaid, mis nõuab hästi arenenud kinesteetilist mälu.

Teine süsteem ehk aeglane mõtlemine tekib tavaliselt keerulistes või ettearvamatutes situatsioonides, sest eelnimetatud olukordades toime tulemine nõuab ajult rohkem pingutamist ja analüüsimist. Aeglane mõtlemise süsteem võib käivituda näiteks olukordades, mis on patrullpolitseiniku jaoks esmakordsed või mille lahendamisel puudub igasugune kogemus ning olukorra lahendamiseks peab patrullpolitseinik ise leidma uue viisi, ilma aega raiskamata. Uudsetes olukordades ei ole kehal võimalik tugineda kinesteetilisele mälule, mistõttu võtabki protsess kauem aega ning on võrdlemisi aeglane. (Kahneman, 2013, p. 445)

Järgnev tekst on tööst eemaldatud AvTS § 35 lg 1 p 5¹ alusel (vt täies mahus tööd).

Tekst on tööst eemaldatud AvTS § 35 lg 1 p 5¹ alusel (vt täies mahus tööd).

Tekst on tööst eemaldatud AvTS § 35 lg 1 p 5¹ alusel (vt täies mahus tööd).

Nagu eelnevalt kinesteetilise mälu toimimise mehhanisme seletades töö autor välja tõi, tegutsetakse pingeolukordades selliselt, et tuginetakse kinnistatud tegevustele. Seega kui ametnik ei ole mällu kinnistanud teatud toimingute tegemist, siis võib ta teha teatud samme vales järjekorras, näiteks alustada isikule käeraudade paigaldamist ilma enda ohutuses veendumata.

Peale turvataktika juhiseid ja nende tähtsuse järjekorras kasutamist, on politseiametnikel „otsusta“ faasis oluline kaasata kohaseid ressursse. Näiteks õnnetusjuhtumitest tingitud vigastuste ja traumade ning ägedate erakorraliste seisundite korral tuleb viivitamata kutsuda kiirabi. Tuleohutuse, veeohutuse, pommi- ja plahvatusohu ning kemikaali jt ohutuse puhul tuleks kaasata päästeteenus. Olenevalt olukorrast saab lisaks kaasata kiirreageerijaid, K-komandot, koerajuhte jt. (Terviseamet, 2024; Päästeamet, 2024; Politsei- ja Piirivalveamet, 2024)

Käesolevas alapeatükis keskenduti VOOT-tsükli „otsusta“ komponendi aspektide olulisusele. Inimaju mehhanism koosneb kahest mõtlemise „süsteemiks“: kiire ja aeglane. Kiire mõtlemise „süsteem“ on intuiitvne ning aeglane mõtlemine võib aktiveeruda näiteks ettearvamatutes situatsioonides. Politseiametnikud kasutavad vahetut sundi vastavalt olukorrale ja vajadusele järgides samal ajal turvataktika juhiseid. „Otsusta“ faasis on oluline kaasata vastavalt olukorrale vajalikke ressursse.

1.2.4. Tegutse

Tegutsemise faas kujutab endast senini läbi tehtud etappide reaalselt tegevusse rakendamist, ehk siis toimimist vastavalt õpitud oskustele ja teadmistele. Tegutsemise etapp kujutab endast otsustuste elluviimist, kus mõtetest ning reaktsioonidest saab reaalsus ning viiakse ellu võtted. Peale antud komponenti naastakse tagasi sammu „vaatle“ juurde, et hinnata oma tegevuse tulemust. Kui tegevus ei saavuta eesmärki, siis võetakse ette uus meede ning VOOT-tsükkel alustatakse otsast peale. Näiteks, kui politseinik otsustab isiku kontrolli alla saamiseks kasutada füüsilist jõudu, kuid see ei aita eesmärki saavutada ning teise meetmena otsustatakse kasutada gaasipihustit, siis algab VOOT-tsükkel uuesti algusest. (Youvan, 2024, p. 5)

„Tegutse“ faasis on oluliseks aspektiks kommunikatsioon. Ohuolukordade lahendamisel on tähtis efektiivne suhtlus nii oma kolleegide kui ka teiste sündmusel viibijatega, samal ajal hoides olukorda kontrolli all. Tõhusale suhtlemisele aitab kaasa, kui probleem on kõigile ühiselt mõistetav. Kui meeskonnaliikmed omavad ühtset arusaama, on palju lihtsam mõista meeskonnaliikme vajadusi ja tegevusi. Näiteks käsklustele mitte alluva isiku korral, ei pruugi paarilised kommunikatsioonita aru saada, kuidas ja millal koostöös kasutada vahetut sundi. Puuduliku kommunikatsiooni tõttu ei pruugi patrullpaarilised probleemist ühtselt aru saada ning võivad alahinnata ohu tõsidust. (Hine & Bragias, 2020, p 1492- 1495)

Politseiametnikud tegelevad operatiivtegevustega, mis nõuab eriettevalmistust, sest sekundite jooksul võib olukord viia jõu kasutamiseni. Empiiriliste andmete kohaselt ilmnevad füüsilised rünnakud politseinike vastu ootamatult sageli kaasates kõrge agressiivsuse ja olukorra pidevalt muutmist. Seega politseikoolituse eesmärgiks on valmistada politseiametnikke ette ohuolukordadeks kasutades professionaalset taktikat. Politseikoolitusega püütakse anda pädevusi, mida saavad politseinikud kasutada igapäeva töös. (Koerner & Staller, 2020, p. 927)

Järgnev tekst on tööst eemaldatud AvTS § 35 lg 1 p 5¹ alusel (vt täies mahus tööd).

Tekst on tööst eemaldatud AvTS § 35 lg 1 p 5¹ alusel (vt täies mahus tööd).

Tuleb meeles pidada hoiduda gaasipihusti ja elektrišokirelva koos kasutamisest ühe isiku suhtes, kuna mõned korrakaitsete tegevuses kasutatavad pipragaasid võivad sisaldada etanooli. Seega isiku kehasse liikuv elektrikaar võib süüdata gaasipihustis kasutatava etanooli, mis omakorda võib isikut põlema panna (Kroll, *et al.*, 2019, pp. 5-6).

Antud alapeatükis tõi töö autor välja komponendi „tegutse“ olulisust, mis hõlmab kommunikatsiooni vajalikkust ning turvataktika juhiste elluviimist. Selles etapis on oluline see, et kui politseiametniku tegevus ei saavuta eesmärki, siis võetakse ette uus meede ning VOOT-tsükkel alustatakse otsast peale.

2. EMPIIRILINE UURING

Lõputöös viidi läbi empiiriline uuring, mille eesmärk oli välja selgitada, millisel määral järgivad patrullpolitseinikud turvaktika juhiseid vahetu sunni kasutamisel ning tuua välja esinevad vead. Autor analüüsis vormikaamera salvestisi ja peale seda tegi järeldused. Uuringu läbiviimiseks taotles autor luba PPA teadustööde komisjonilt. Joonisel on etappidena välja toodud uuringu protsessi kuupäevad:



Joonis 3. Uuringu etapid (autori koostatud)

2.1. Uuringu meetod, protsess ja valim

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks kasutati kvalitatiiv-kvantitatiivset ehk kombineeritud uurimismeetodit, mis aitab koguda andmeid ja teha järeldusi. Kombineeritud uurimisstrateegia ühendab kvalitatiivseid ja kvantitatiivseid uurimismeetodeid ning võimaldab läheneda uurimisprobleemile mitmekülgsemalt. Kombineeritud uurimisstrateegia aitab saavutada terviklikuma arusaama uuritavast nähtusest. Kvalitatiiv-kvantitatiivse uurimismeetodis kasutatakse ühte lähenemist teiste tulemuste täiendamiseks. Kvalitatiivne uurimisviis on eelkõige tuginev intervjuudele, vaatlustele, juhtumiuuringutele. Enamasti keskendutakse detailsetele kirjeldustele inimeste

käitumisest. Kvantitatiivse uurimisviisiga kogutakse enamasti mõõdetavaid, statistilisi ja arvilisi andmeid ning sellega ei keskenduta saadud andmete põhjuste hindamist. (Õunapuu, 2014, lk 69; Creswell, 2009, pp. 118-119; Francisco, *et al.*, 2001, p. 21)

Töö autor valis kvalitatiivse ja kvantitatiivse uurimismeetodi kombinatsiooni, sest see võimaldab uurimisprobleemi sügavamalt mõista võrreldes sellega, mida saaks saavutada kasutades ainult kvalitatiivset või kvantitatiivset uurimisviisi. Integratsioon aitab mitte ainult koguda andmeid, vaid ka analüüsida neid terviklikult arusaamast uuritavast nähtusest. (Creswell, 2009, p. 192)

Kvalitatiivse uurimismeetodiga kogus töö autor käesolevas lõputöös vormikaamera salvestiste juhtumiuuringu alusel kirjeldavat informatsiooni, milliseid VOOT-tsükli turvataktika juhiseid patrullpolitseinikud vahetu sunni kasutamisel järgisid ning millised vead esinesid. Seejärel, kasutades kvantitatiivset uurimisviisi, tõi töö autor protsendiliselt välja, milliseid vigu esines patrullpolitseinikel VOOT-tsükli turvataktika juhiste kasutamisel tihedamini ja milliseid vähem kõikidest vaadeldud salvestistest. Ühel meetodil saadud tulemusi täiendati teisel meetodil saadud tulemustega. Kui autor koguks andmeid ainult kvantitatiivse uurimisviisiga, ei hõlmaks see saadud andmete põhjenduse hindamist. (Laherand, 2008, lk 15; Francisco, *et al.*, 2001, p. 21)

Andmekogumismeetodina kasutati mitteosalevat vaatlust. Vormikaamera salvestisi vaadeldi digitaalses keskkonnas DEMS360 loomulikus keskkonnas, kuid ei olnud ise nende osaline. Sellise vaatluse puhul soovitatakse teha detailseid vaatlusmärkmeid, kust selguks nii see, mida vaatleja kuuleb ja näeb, kui ka see, mida ta ise vaatluse käigus mõtleb ning mis küsimused tal tekivad. Vaatlusega detailselt kirjeldati vormikaamera salvestises olevat juhtumit ehk antud juhul just vahetu sunni kasutamisel VOOT-tsükli turvataktika juhiseid ning selle kohta tehti märkmeid vaatluspäevikusse. Samuti iseloomustati patrullpolitseinike esinevad vead turvataktikas analüüsides seda läbi VOOT-tsükli. Kõiki andmeid koguti anonüümselt kasutades pseudonümiseerimist ehk isikuandmeid töödeldi sellisel viisil, et isikuandmeid ei saa enam täiendavat teavet kasutamata seostada konkreetse andmesubjektiga või sündmusega. Exceli tabelis anti juhtumile number ning koodidega tähistati tegevuses ilmnenuid uuritavad tunnused. (Laherand, 2008, lk 228-253)

Kokku vaatles töö autor 27 videot. Täpsemalt hinnati VOOT-tsükli komponentide järgmiseid aspekte:

- Vaatle:
 - Info kogumine;
 - Ohutu töökultuuri kasutamine;

- Ümbritseva keskkonna hindamine.
- Orienteeru:
 - Õigusliku aluse olemasolu;
 - Riskide hindamine patrullpolitseinike poolt;
 - Vahetu sunni kasutamisel proportsionaalsuse printsiibi järgimine.
- Otsusta:
 - Otsustuste põhjendatus;
 - Tegevused tähtsuse järjekorras;
 - Kohaste ressursside olemasolu.
- Tegutse:
 - Kommunikatsioon;
 - Kohane ülesannete püstitus ja kokkuvõtted;
 - Ülevaade omamine situatsiooni arengust ning otsustuste ja tegevuste hindamine.

Vaatluse ajal andis töö autor VOOT-tsükli komponentide aspektidele hinnangud kasutades 4 erinevat numbrit, millel oli kindel tähendus:

- 0 tähendas seda, et komponenti kasutati korrektselt.
- 1 tähendas, et komponendi kasutamisel esines viga.
- 2 tähendas, et antud komponenti ei esinenud sündmusel, seega seda ei saanud hinnata.
- 3 tähendas, et komponenti kasutati vaid osaliselt.

Esinduslikuma üldistuse tagamiseks olid valimiks Ida, Lääne, Lõuna ja Põhja prefektuuride politseijaoskondade patrullpolitseinike poolt kasutatud vormikaamera videosalvestised vahetu sunni kontekstiga, moodustades seeläbi mittetõenaosuslikku ettekavatsetud valimi (Õunapuu, 2014, lk 142-143). Antud valim kujutab endast seda, et valimisse kaasatakse ettekavatsetult kindlate kriteeriumite alusel. Uuritavate valikul oli töö autoril kriteerium, et nad oleksid politseiametnikud. (Õunapuu, 2014, 143; Rämmer, 2014)

Vaatluse teel saadud andmed esitati kasutades standardiseeritud kontentanalüüsi. Standardiseeritud kontentanalüüs on uurimisstrateegia, mis kujutab endast teatavat silda kvalitatiivsete ja kvantitatiivsete meetodite vahel. Üheks Kalmuse (2015) välja toodud eelduseks eelnimetatud kontentanalüüsis on see, et püstitatud uurimisküsimustele soovitakse saada numbrilisi vastuseid. Lõputöös esitas autor

tulemused ning vastas uurimisküsimustele numbriliselt, s.t tõi välja millistes kategooriates esines rohkem vigu ning millistes vähem.

Kvantitatiivselt kogutud arvandmete analüüsimiseks kasutati kirjeldavat statistikat, mille eesmärk on kompaktselt ja ülevaatlikult esitada saadud andmed (Õunapuu, 2014, 184). Vaatlusega toodi protsendiliselt välja, milliseid vigu esines patrullpolitseinikel turvataktika juhiste kasutamisel tihedamini ja milliseid vähem kõikidest vaadeldud salvestistest.

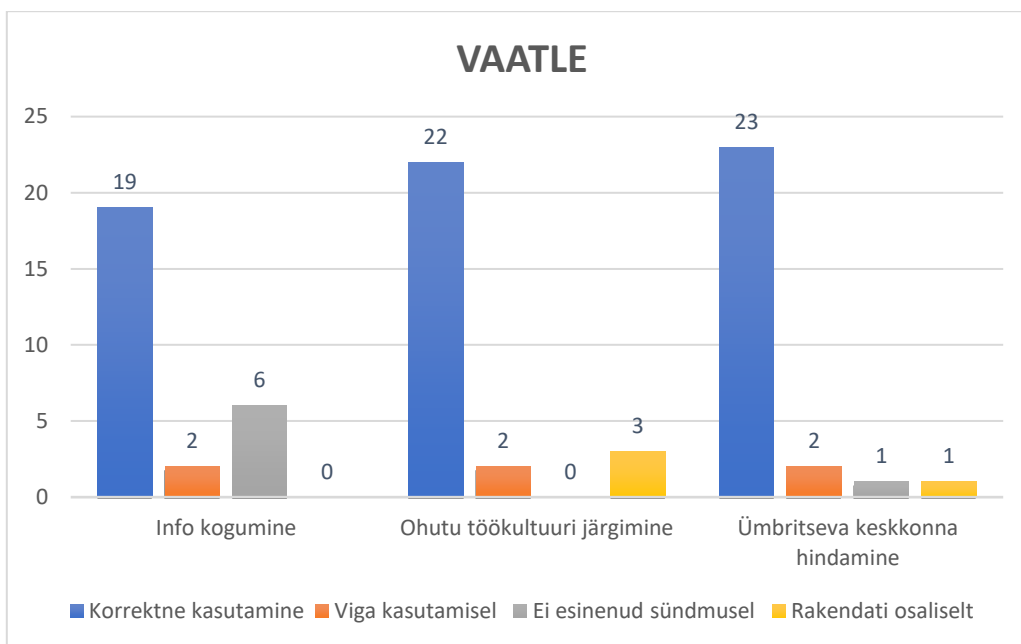
2.2. Uuringu tulemused

Käesolevas peatükis toob töö autor välja uuringu tulemused lähtudes teooria osas välja toodud neljast VOOT-tsükli komponendist.

<i>Kategooria 1</i> VAATLE	<i>Kategooria 2</i> ORIENTEERU	<i>Kategooria 3</i> OTSUSTA	<i>Kategooria 3</i> TEGUTSE
Info kogumine	Õigusliku aluse olemasolu	Otsustuste põhjendus	Kommunikatsioon
Ohutu töökultuuri kasutamine	Riskid mõeldi läbi	Tegevused tähtsuse järjekorras	Eesmärgi täidetud
Ümbritseva keskkonna hindamine	Proportsionaalsuse printsiibi järgimine	Kohased ressursid	Ülevaade situatsiooni arengust ning otsustuste ja tegevuste hindamine

Joonis 4. VOOT-tsükli põhi- ja alamkategooriad, mida töö autor videode vaatlemisel analüüsis (Autori koostatud)

Andmete analüüsimise tulemusena moodustusid põhi- ja alamkategooriad (joonis 4). Põhikategooriaks on VOOT-tsükli üldised komponendid ning alamkategooriateks VOOT-tsükli üldiste komponentide täpsemad aspektid, mis on joonises number 4 välja toodud. Järgnevalt kasutab töö autor samatähenduslike mõistetena alamkategooriat ja aspekti.



Joonis 5. Kategooria 1 tulemused (Autori koostatud)

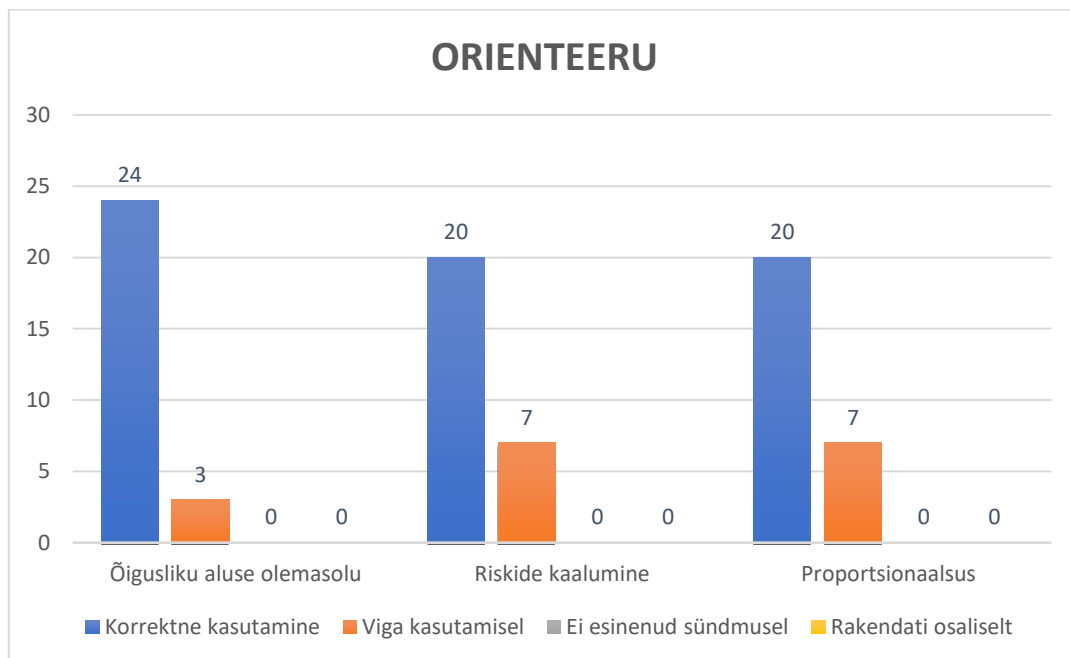
Esimese kategooria ehk VOOT-tsükli komponendi „**vaatle**“ tulemused on välja toodud joonisel (joonis 5). Analüüsi tulemusena nähtub, et kõigest 27-st vaadeldud juhtumist esines alamkategoorias „**info kogumine**“ kokku kahes juhtumis viga. Vead seisnesid selles, et esines olukordi, kus patrullpolitseinikud ei kogunud piisavalt infot, mis aitaks paremini hinnata olukorra ja isikute ohtlikkust. 27-st videost ei saanud kuues juhtumis hinnata info kogumist, mis oli tingitud sellest, et videosalvestust alustati alles vahetu sunni kasutamisel, mitte enne sündmuskohale jõudmist. Korrektselt kasutati info kogumist 19 juhtumis, mis moodustab 70% kõikidest juhtumitest.

Politseitöös on oluline alamkategooria „**ohutu töökultuuri järgimine**“ ehk vajaliku varustuse olemasolu, et lähenemine objektile oleks ohutu. 27-st juhtumist kasutati korrektselt ohutut töökultuuri 22 juhtumis, mis moodustab 81% kõikidest vaadeldud juhtumitest. Kahes juhtumis esines viga ning kolmes juhtumis rakendati antud aspekti osaliselt. Põhilised vead seisnesid selles, et patrullpolitseinikud ei kasutanud taseri kasutamisel kaitseprille, mis on oluline patrullpolitseinike iseenda ohutuse tagamiseks. Lisaks oli juhtum, kus teati ette, et tegemist on ohtlikku sündmusega, kus isik võib olla relvastatud. Sündmuskohale jõudnud patrullpolitseinikel puudus vajalik varustus: kilp, kiivrid ja kaitseprillid. Õnneks said patrullpolitseinikud vigastusteta juhtumi lahendatud, kuid arvestades, et isikul oli käes relv, mida ta võis info kohaselt ükskõik kelle peale sihtida ning halvimal juhul ka lasta, siis vajaliku varustuse puudumine oli antud situatsioonis patrullpolitseinike elule väga

ohtlik. Oli juhtumeid, kus patrullpolitseinikud ei kasutanud vahetu sunni kasutamisel kindaid, mille tagajärjel oli rohkem tõenäoline marrastuste teke näiteks asfaldil maadlemisel.

Aspektis „**ümbritseva keskkonna hindamine**“ esines 27-st juhtumist kahes juhtumis vigu, mis moodustab 7% juhtumitest. Näitena saab tuua ühe olukorra, kus sündmusel oli ainult üks patrull, samas ümbritses neid rahvamass, kus osad isikud olid enda käitumise poolest agressiivsed. Ühe agressiivse isiku suhtes kasutati vahetut sundi, mille tagajärjel muutusid ka sunnile allutatud isiku sõbrad patrullpolitseinike suhtes agressiivseks. Patrull kaotas kontrolli olukorra üle, sest hindamata jäi ümbritsev keskkond ning ei arvestatud, et nii väike ressurss sellises rahvarohkes keskkonnas võib osutada liiga väheseks. Ühes juhtumis (4% juhtumitest) ei olnud võimalik hinnata, kas patrullpolitseinikud hindasid ümbritsevat keskkonda või mitte, mis oli tingitud vormikaamera sisselülitamisest alles vahetu sunni kasutamisel. 4% juhtumitest rakendati antud aspekti ainult osaliselt.

Esimeses kategoorias ehk VOOT-tsükli komponendis „**vaatle**“ esines kokku kuus viga. Eelnimetatud kategooria kõige järgitavamaks aspektiks osutus „**ümbritseva keskkonna hindamine**“. Töö autoril jäi videode vaatlemisel eriti silma see, et väikestes ruumides sündmuste lahendamisel veenduti vahetu sunni kasutamise ohutuses, näiteks koguti eelnevalt informatsiooni, kes ja kui palju isikuid kohal viibib.



Joonis 6. Kategooria 2 tulemused (Autori koostatud)

Teine kategooria, mida töö autor videosalvestistel analüüsis oli VOOT-tsükli komponent „**orienteeru**“, mille tulemused on välja toodud joonisel number 6. Antud kategooria jaguneb kolmeks alamkategooriaks:

- Õigusliku aluse olemasolu vahetu sunni kasutamiseks.
- Riskide kaalumine.
- Proportsionaalsuse printsiibi järgimine.

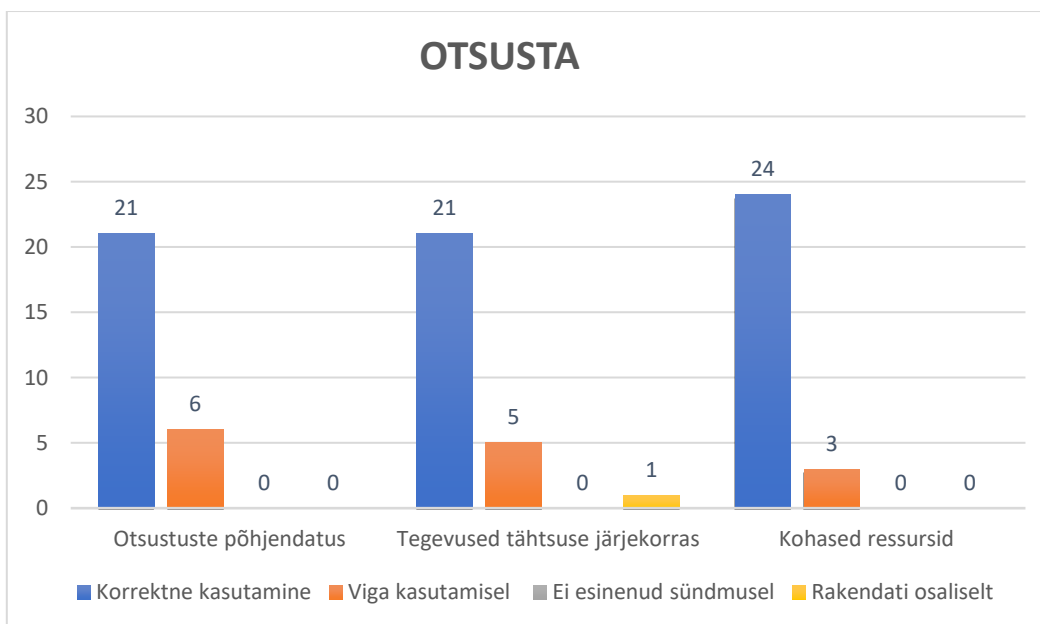
Teoorias väljatoodu põhjal peab patrullpolitseinikel olema alus vahetu sunni kasutamiseks. Uuringu tulemusena selgus, et 27-st juhtumist oli vahetu sunni kasutamine õigustatud 24-l korral, mis on kokkuvõttes 89%. Teise kategooria aspekti „**õigusliku aluse olemasolu**“ järgimisel esines kolmes juhtumis (11% juhtumitest) vigu ehk patrullpolitseinikel puudus vahetu sunni kasutamisel õiguslik alus. Näiteks kahel korral kasutati taserit kõrgendatud ohu puudumisel. KorS § 80 lg 1 sätestab, et politseil on õigus kasutada elektrišokirelva kõrgendatud ohu korral, kui muu vahetu sunni vahendiga ohu tõrjumine ei ole võimalik või ei ole õigel ajal võimalik (Korakaitseadus, 2011). Kuigi eesmärk sai täidetud ning isikut saadi antud meetmega kontrolli alla, ei olnud siiski antud meede õigustatud, sest situatsiooni oleks võinud lahendada teisi erivahendeid kasutades. Ühes juhtumis kasutati õigusliku aluseta käeraudu. Tegemist ei olnud isikuga, kes oleks endale või teistele ohtlik ning kuna isik oli ka koostööaldis, ei olnud alust arvata, et ta tahtis põgeneda, seega puudusid KorS § 79 tulenevad alused käeraudade kasutamiseks.

Joonisest lähtuvalt ei esinenud vigu alamkategoorias „**riskide kaalumine**“ kokku 20-s juhtumis 27-st, mis moodustab 74% juhtumitest. Ülejäänud seitsmes juhtumis puudus patrullpolitseinike poolt riskide hindamine (26% juhtumitest). Näiteks esines juhtumeid, kus kasutati gaasipihustit rahvarohkes keskkonnas, mille tagajärjel said pihta mittepudutatud isikud või hoopis patrullpaariline. Ühes juhtumis jättis patrullpolitseinik agressiivse isikuga enda patrullpaarilist üksinda, et küsida infot teatajalt, mille tagajärjel ei saanud patrullpaariline üksinda isikut kontrolli alla.

Alamkategoorias „**proportsionaalsuse printsiibi järgimine**“ esines samuti vigu. Joonise põhjal nähtub, et 27-st juhtumist seitsmel (26% juhtumitest) oli aspektis vigu ehk vahetu sunni kasutamine ei olnud proportsionaalne. Täpsemalt tooks töö autor välja mitmes juhtumis õigustamata taseri kasutamise. Proportsionaalsust ei järgitud, sest tegemist ei olnud kõrgendatud ohuga ning situatsiooni arvestades, oleks sobinud vahendina näiteks teleskoopnuia või gaasipihusti kasutamine. Mitmes juhtumis rakendati üleliigset füüsilist jõudu, kuigi see ei olnud vajalik, sest isik oli juba maha

rahunenud ja allus politsei korraldustele. Ülejäänud 20-s juhtumis kasutati vahetut sundi proportsionaalselt.

Kokkuvõttes vajab **teine kategooria** ehk VOOT-tsükli komponendi „**orienteeru**“ aspektide järgimine patrullpolitseinike poolt rohkem arengut kui „**vaatle**“ komponent. Vigu esines võrdselt alamkategooriates „**riskide hindamine**“ ja „**proportsionaalsuse printsiibi järgimine**“, samas kui kõige vähem eksiti „**õigusliku aluse olemasolu**“ aspekti järgimisel.



Joonis 7. Kategooria 3 tulemused (Autori koostatud)

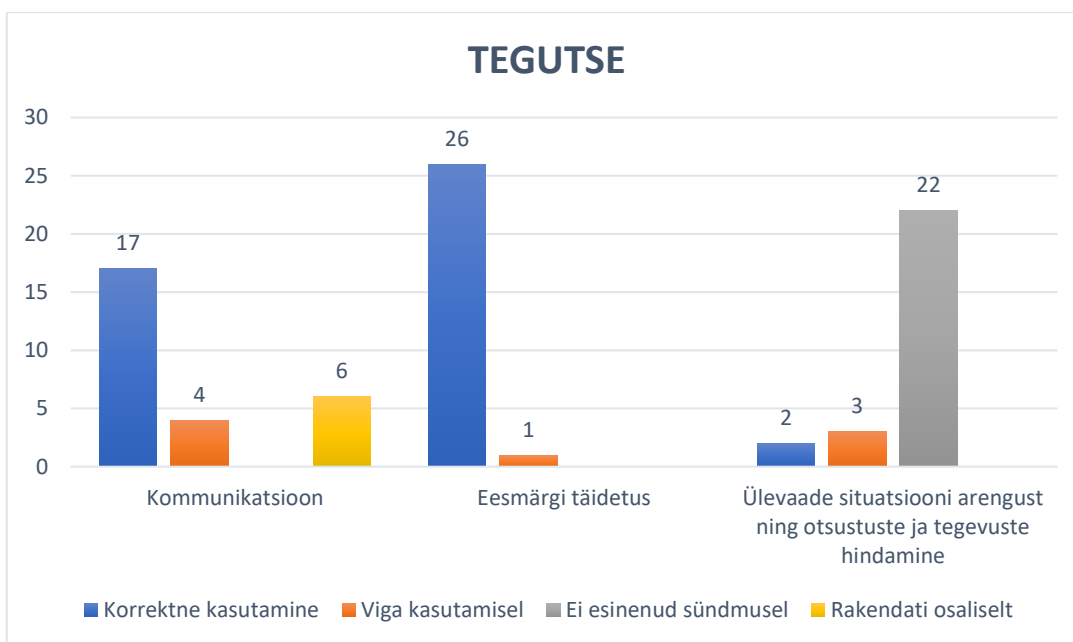
Joonisest nr 7 nähtub **kolmanda kategooria** ehk VOOT-tsükli komponendi „**otsusta**“ tulemused. Vaadeldud juhtumite seast oli alamkategooria „**otsustuste põhjendatus**“ korrektne kasutamine 21-s juhtumis 27-st, mis moodustab 78% kõikidest analüüsitud juhtumitest. Kuues juhtumis (22% juhtumitest) esinesid antud aspektis erinevad vead, nimelt puudus kolmes juhtumis patrullpolitseinikel õigus üldse kasutada vahetut sundi. Vead seisnesid veel selles, et patrullpolitseinike vahetu sunni kasutamine ei olnud proportsionaalne. Näiteks olid juhtumid, kus füüsilist jõudu ei kasutatud mõõdukalt ega vajalikkust hinnates.

Aspektis „**tegevused tähtsuse järjekorras**“ puudusid enamik vaadeldud juhtumites vead ehk kokku 21-s juhtumis 27-st, mis on 78% vaadeldud juhtumitest. Algselt püüti isikuga suhelda, et selgitada välja, mis juhtus. Kui isik muutus agressiivseks, anti võimalusel hoiatus ning alles siis, kui olukord eskaleerus, kasutati vahetut sundi. Samuti esines vastupidiseid olukordi, kus esimese tegevusena kasutati vahetut sundi ning alles peale seda suheldi isikuga, mis oli töö autori hinnangul ebaõige.

Sarnaseid vigu esines kokku viies juhtumis (19% juhtumitest). Ühes juhtumis küll tegeleti tähtsuse järjekorras, kuid info kogumisel jäid olulised aspektid küsimata, mis olid järgnevalt olukorra lahendamisel olulised, seega siinkohal hindab töö autor, et juhtumis tegeleti osaliselt tähtsuse järjekorras (3% juhtumitest).

Ressursside osas ehk alamkategorias „kohased ressursid“ oli 24-s juhtumis ehk 89% kõikidest juhtumitest kõik korras. See tähendab, et sündmuste lahendamisel, olenevalt vajadusest, olid olemas näiteks päästeteenus või arstiabi. Kolmes juhtumis (11% kõikidest juhtumitest) oli puudu vajalikke ressursse. Näiteks jäi väheseks ühest patrullist rahvarohkes keskkonnas toimunud olukorra lahendamiseks. Situatsiooni lahendamisel oli ressurssidest puudu just politseiametnikke, ülejäänud vajalikud abijõud olid vastavalt vajadusele olemas.

Kolmandas kategoorias esines kõige rohkem vigu alamkategorias „otsustuste põhjendatus“ ehk esines olukordi, kus patrullpolitseinikel puudus õigus vahetu sunni kasutamiseks või vahetu sunni kasutamine ei olnud proportsionaalne. Sellele järgnes alamkategoria „tegevused tähtsuse järjekorras“, kus oli kokku viies juhtumis vigu. Kategooria kõige vähem eksitavamaks aspektiks osutus „kohased ressursid“.



Joonis 8. Kategooria 4 tulemused (Autori koostatud)

Eelmainitud kategooriate kõrval vaatles ja analüüsis töö autor **neljandat kategooriat** ehk VOOT-tsükli komponendi „tegutse“ aspektide järgimist patrullpolitseinike poolt. Joonisest nr 8 nähtub, et

alamkategoriat „**kommunikatsioon**“ järgiti korrektselt kokku 17-s juhtumis 27-st, mis on 63% kõikidest vaadeldud juhtumitest. Neljas juhtumis (15% juhtumitest) esines patrullpolitseinikel vigu ning ülejäänud kuues juhtumis oli alamkategoria „**kommunikatsioon**“ kasutamine vaid osaline. Mitmete olukordade puhul seisnesid vead selles, et isikutega kommunikatsiooni puudumise tõttu ei olnud patrullpolitseinikel ülevaadet riskide olemasolust. Töö autorile jäi eriti silma see, et mõnel juhul sündmusel olevate isikutega küll suheldi, kuid patrullpaariliste vahel jäi puudu omavahelisest kommunikatsioonist. Olukorda püüti iseseisvalt vahetu sunniga kontrolli alla saada, kuid suhtluse puudumise tõttu ei suutnud paariline aimata, kas teine vajab abi või mitte. Vaatamata sellele, et patrullpolitseinikel esinesid kommunikatsioonis vead, ei olnud see seotud isikutega suhtlemisega, sest kuigi paljudes juhtumites provotseerisid isikud patrullpolitseinikke, suutsid ametnikud professionaalseks jääda ja isikutega rahulikult edasi suhelda.

Alamkategoria „**eesmärgi täidetus**“ korrektne kasutamine esines kokku 26-s juhtumis 27-st, mis on 96% juhtumitest. Ühes öörahu rikkumise juhtumis kasutati küll vahetut sundi, mille tagajärjel viidi isik kainenema, kuid kuna öörahu rikkuvaid isikuid oli rohkem, ei saanud väljakutse täielikult lahendatud. Seega kõikidest juhtumitest kõigest 4% juhtudel ei saadud vahetu sunniga sündmust lahendatud.

Joonisest nr 5 nähtub, et 22-s juhtumis 27-st (82% juhtumitest) kolmandana välja toodud aspekti „**ülevaade situatsiooni arengust ning otsustuste ja tegevuste hindamine**“ ei esinenud. Antud aspekti mitte esinemine oli tingitud sellest, et esmane vahetu sunni vahend aitas eesmärki saavutada ning teise vahetu sunni vahendi kasutuselevõtt ei olnud vajalik. Nende viie juhtumi puhul, kus esimene vahetu sunni vahend ei aidanud eesmärki saavutada, valiti alternatiivne meede. Vead esinesid kokku kolmes juhtumis:

- 1) Esimeses juhtumis saadi aru, et füüsilise jõu kasutamine ei ole tõhus, mistõttu otsustati kasutada taserit. Antud olukorras puudus aga kõrgendatud oht, mistõttu polnud taseri kasutamine õigustatud. Eeltoodu põhjal väidab töö autor, et patrullpolitseinikud ei hinnanud otsustusi ega tegevusi.
- 2) Teises juhtumis kasutati samuti teise vahendina taserit, kuid antud situatsioonis ei olnud see proportsionaalne, ehk siis esines probleeme otsustuste ja tegevuste hindamises.
- 3) Kolmanda juhtumi puhul kasutati algselt füüsilist jõudu, millega ei saadud olukorda kontrolli alla ning peale seda otsustati kasutada väikeses ruumis pipragaasi. Tegevuse tagajärjel kannatasid pipragaasi mõjude all kõik ruumis olnud isikud, sh ka patrullpolitseinikud ise.

Neljandas kategoorias esines kõige enim vigu alamkategoorias „**kommunikatsioon**“. Aspektiga „**ülevaade situatsiooni arengust ning otsustuste ja tegevuste hindamine**“ eksiti kolmes juhtumis ning aspektiga „**eesmärgi täidetud**“ vaid ühes.

2.3. Järeldused ja ettepanekud

Lõputöö teoreetilises osas võrreldi omavahel erinevaid otsustuste vastuvõtmise teooriaid ning valiti käesoleva töö tarbeks kõige sobivamaks VOOT-tsükkel, mille komponente seletati süvitsi lahti. Töö empiirilises osas viidi läbi vormikaamera salvestiste põhjal videovaatlus, kus analüüsiti patrullpolitseinike VOOT-tsükli komponentide aspektide järgimist. Antud peatükis toob töö autor välja töö järeldused.

Vastates uurimisküsimusele, millised vead esinevad patrullpolitseinikel turvataktikas analüüsides seda läbi VOOT-tsükli, on uuringu tulemuseks, et kõige rohkem esines vigu või puudusi teises kategoorias ehk „**orienteeru**“ komponendis. Antud kategoorias osutusid võrdselt problemaatilisteks aspektideks „**proportsionaalsuse printsiibi järgimine**“ ning „**riskide kaalumine**“. Proportsionaalsuse printsiibi järgimisel on Eestis kasutusel vahetu sunni kohaldamise astmestik, kus on välja toodud erinevad jõuliigid, mis astmestikus ülespoole minnes suurendavad vigastuste tekke riski (käesolev töö, lk 13). Eelnimetatud printsiibi järgimise probleemkohtadeks olid patrullpolitseinike poolt ebaõigete erivahendite kasutamine ja liigse füüsilise jõu rakendamine. Uuringu tulemuste põhjal saab järeldada, et võttes arvesse olukordade ohtlikkust, esines patrullpolitseinikel vigu erivahendite valimisel vastavalt vahetu sunni kohaldamise astmestikule.

Riskide kaalumises esinesid erinevad vead alates paarilise üksinda jätmisest kuni gaasipihusti rahvarohkes keskkonnas kasutamiseni. Lähtudes teooriast järeldab töö autor, et sellised vead võisid tuleneda ohuolukorrast, kus võis käivituda aeglane mõtlemine. Nagu töö autor teooria osas välja tõi, siis aeglane mõtlemine tekib tavaliselt keerulistes või ettearvamatutes situatsioonides, sest eelnimetatud olukordades toime tulemine nõuab ajult rohkem pingutamist ja analüüsimist (käesolev töö, lk 15).

„**Orienteeru**“ kategoorias on välja toodud aspekt „**õigusliku aluse olemasolu**“, mis tähendab VOOT-tsükli mõistes seda, et on oluline aru saada, kui suur on oht ning kas vahetu sunni kasutamine on õigustatud (käesolev töö, lk 12). Tööülesannete lahendamise käigus on politseil õigus vajadusel kasutada vahetut sundi. Vastavalt autori poolt teoorias väljatoodule (käesolev töö, lk 12), on vahetut

sundi lubatud kasutada vaid seaduslike õiguskaitse eesmärkide saavutamiseks, et kaitsta iseennast või kolmandaid isikuid ning seejuures ainult sel puhul, kui isikule kehtiva või muu haldussunnivahendiga pandud kohustuste täitmine ei ole võimalik või ei ole õigeaegselt võimalik, et tagada ohu tõrjumine, väljaselgitamine või korrariikkumise kõrvaldamine. Kõige vähem vigu esines patrullpolitseinikel just õigusliku aluse olemasolu järgimisel ehk enamikes olukordades oli vahetu sunni kasutamine õigustatud.

Kõigi nelja kategooria tulemuste alusel järeldas töö autor, et kõige paremini järgisid patrullpolitseinikud alamkategooriat ehk VOOT-tsükli komponenti „vaatle“. Sellest kategooriast oli kõige paremas seisus aspekt „ümbritseva keskkonna hindamine“, kuid seal esinesid üksikud vead, mida lähtudes teooriast võisid mõjutada erinevad erinevad faktorid, näiteks informatsiooni rohkus (käesolev töö, lk 11). „Info kogumine“ aspektis esines olukordi, kus patrullpolitseinikud ei kogunud piisavalt infot, mis aitaks paremini hinnata olukorra ja isikute ohtlikkust. Vastavalt teoorias välja toodule, järeldab töö autor, et info puudulikkus võis tuleneda stressi- ja pingeolukordade korral kehas toimuvatest enamjaolt kontrollimatutest muutustest, mis võivad omakorda oluliselt pärssida info kogumist ning analüüsimist (käesolev töö, lk 11) Kõige rohkem vigu esines alamkategoorias „ohutu töökultuuri kasutamine“ ehk toimus olukordi, kus patrullpolitseinikel puudus piisav või vajalik varustus, mis tõhustaks nende endi turvalisust.

Eelnimetatud kategooriatest järgmine, mida enim järgiti, on VOOT-tsükli komponent „tegutse“, mille kõige problemaatilisemaks aspektiks osutus kommunikatsioon. Suhtlemises esines kõigist neljast VOOT-tsüklist aspektide seast kõige rohkem vigu või puudusi. Ohtlike situatsioonide lahendamisel on oluline efektiivne suhtlus nii oma kolleegide kui ka teiste sündmusel viibijatega ning oluliselt aitab kaasa, kui probleem on kõigile ühiselt mõistetav (käesolev töö, lk 18). Patrullpolitseinike omavahelise kommunikatsiooni puudumise tõttu ei olnud ülevaadet riskide olemasolust ning informatsiooni omavaheline vahendamine oli puudulik, mistõttu oli riskiolukordade lahendamine raskendatud. Eeltoodust järeldab töö autor, et suhtluse puudumise tõttu ei pruugitud probleemist ühtselt aru saada, mis tõi kaasa patrullpolitseinike jaoks erineva arusaama probleemi lahendamisest.

Aspektis „eesmärgi täidetud“ esines 27-st juhtumist vaid ühes juhtumises vigu. Antud aspekt andis neljast kategooriast kõige parema tulemuse. Viie juhtumi puhul, kus esimene vahetu sunni vahend ei aidanud eesmärki saavutada, valiti teine meede, mis on vastavalt teoorias väljatoodule korrektne, sest kui tegevus ei saavuta eesmärki, siis võetakse ette uus meede ning VOOT-tsükkel alustatakse otsast peale (käesolev töö, lk 17). Aspektis „ülevaade situatsiooni arengust ning otsustuste ja tegevuste

hindamine“ esines kokku kolmes juhtumis vigu, mis olid tingitud kas valest erivahendi kasutamisest, õigusliku aluse puudumisest või proportsionaalsuse põhimõtte eiramises.

„Otsusta“ kategoorias esines patrullpolitseinikel kõige rohkem vigu otsustuste põhjendatuses. See tähendab seda, et vahetut sundi kasutati teatud olukordades alusetult või ebaproportsionaalselt. Patrullpolitseinike tegevused ei olnud tähtsuse järjekorras viies juhtumis 27-st ning ühes juhtumis olid tegevused osaliselt tähtsuse järjekorras. Viga seisnes näiteks selles, et algselt kasutati vahetut sundi ja alles peale seda suheldi isikuga, mis oli ebaõige võttes arvesse situatsiooni sisu. „Otsusta“ kategoorias andis parima tulemuse aspekt „kohased ressursid“. Teoorias väljatoodust lähtudes on vastavalt situatsioonile oluline kaasata kohaseid ressursse. Näiteks traumade ning õnnetusjuhtumitest tingitud vigastuste korral tuleb kutsuda kiirabi, mida ka enamik juhtumites tehti. Kõigest kolmes juhtumis 27-st oli piisavalt vajalikke ressursse puudu, täpsemalt just politseiametnikke.

Väljatoodud analüüsile tuginedes jõudis töö autor **järelduseni**, et patrullpolitseinike VOOT-tsükli turvataktika juhiste järgimisel vahetu sunni rakendamisel esines üksikuid vigu, mis võisid olla tingitud erinevatest teoorias välja toodud põhjustest:

1. Segavate faktorite olemasolu.
2. Aeglase mõtlemise „süsteemi“ käivitumine.
3. Kommunikatsiooni puudumise tõttu ei saadud probleemist ühtselt aru.

Kõige rohkem vigu esines komponendis „orienteeru“, eriti proportsionaalsuse printsiibi järgimisel ning riskide kaalumisel. VOOT-tsükli komponentide aspektidest täheldati kõige enim vigu kommunikatsioonis.

Esimese ettepanekuna toob töö autor välja: uurida patrullpolitseinikelt, kas ja milliseid otsustamismudeleid nad sündmuste lahendamisel kasutavad. Kui tuleb välja, et patrullpolitseinikud kasutavad otsustamismudeleid, siis selgitada välja, kui efektiivsed kasutatavad mudelid nende jaoks on.

Teiseks ettepanekuks läbi viia jätkuuring kasutades sama uurimismeetodit ning kaasata rohkem kui üks vaatleja, et suurendada veelgi tulemuste objektiivsust. Käesolevas töös tõi töö autor välja, et kõige rohkem esines vigu komponendis „orienteeru“ ja komponentide sisestest aspektidest täheldati enim vigu kommunikatsioonis (käesolev töö, lk 33). Jätkuuring võimaldab vaadata, kas olukord on ajas muutunud ning kas vigade hulk ja iseloom on ajas muutunud.

Kolmanda ettepanekuna toob töö autor välja: järgnevas uurimistöös uurida, kuidas järgitakse VOOT-tsükli treeningutel ja sisekaitseakadeemia tasemeõppe harjutustel. Töö autori poolt kasutatud uurimismeetod aitas läbi VOOT-tsükli otsustamismudeli aspektide hindamisel lihtsustada hinnangu andmist turvataktika järgimisel toimides seejuures raamistikuna. Seeläbi oleks Sisekaitseakadeemia õppejõududel lihtsamini leida kadettide probleemkohti sündmuste lahendamisel ning neile keskenduda. Eelnimetatu aitaks kadette paremini ettevalmistada ohtlike olukordade lahendamiseks.

KOKKUVÕTE

Lõputöös „Patrullpolitseinike VOOT-tsükli turvaktika juhiste järgimine vahetu sunni kasutamisel vormikaamera salvestiste analüüsi põhjal“ püstitati **uurimisprobleem** küsimusena: kui oskuslikult järgivad patrullpolitseinikud VOOT-tsükli turvaktika juhiseid vahetu sunni kasutamisel vormikaamera salvestiste analüüsi põhjal? Tulenevalt sellest oli lõputöö **eesmärgiks** välja selgitada patrullpolitseinike turvaktikas esinevad probleemid vahetu sunni kasutamisel analüüsides seda läbi VOOT-tsükli, tuua välja esinenud vead ning esitada ettepanekud nende kohta teadlikkuse tõstmiseks. Eesmärgi saavutamiseks ning uurimisprobleemi lahendamiseks püstitati kolm uurimisküsimust ja neli uurimisülesannet.

Esimeseks uurimisküsimuseks oli välja selgitada, millised komponendid ning nende täpsemad aspektid moodustavad VOOT-tsükli. Tulenevalt autori poolt välja toodud teooriale koosneb VOOT-tsükkel neljast komponendist: vaatele, orienteeru, otsusta ja tegutse. Iga komponent sisaldab endas turvaktika täpsemaid aspekte. Komponendis „vaatele“ keskendutakse info kogumisele, ohutu töökultuuri kasutamisele ja ümbritseva keskkonna hindamisele. „Orienteeru“ komponendis on oluline mõelda läbi riskid, järgida proportsionaalsuse printsiipi ning veenduda, et õiguslik alus vahetu sunni rakendamiseks on olemas. Komponendis „otsusta“ on tähtis, et tegevused oleksid tähtsuse järjekorras ning otsustused oleksid põhjendatud. Lisaks sellele, peavad olema sündmuse lahendamisel kohased ressursid. Viimase komponendi „tegutse“ aspektideks on: kommunikatsioon; eesmärgi täidetud; ülevaade situatsiooni arengust ning otsustuste ja tegevuste hindamine.

Teiseks uurimisküsimuseks oli välja selgitada, millised vead esinevad patrullpolitseinikel turvaktikas vahetu sunni rakendamisel analüüsides seda läbi VOOT-tsükli. Tulemustest selgus, et kõige rohkem vigu esines komponendis „orienteeru“, eriti proportsionaalsuse printsiibi järgimisel ning riskide kaalumisel. VOOT-tsükli komponentide aspektidest täheldati kõige enim vigu kommunikatsioonis. Alapeatükis nr 2.2 on välja toodud uuringu tulemused, kus on detailselt välja toodud patrullpolitseinike vead turvaktikas.

Viimaseks ehk **kolmandaks uurimisküsimuseks** oli välja selgitada, kuidas järgivad patrullpolitseinikud VOOT-tsükli turvaktika aspekte vahetu sunni rakendamisel. Väljatoodud analüüsile tuginedes patrullpolitseinike VOOT-tsükli turvaktika juhiste järgimisel vahetu sunni rakendamisel esines üksikuid vigu.

Tuginedes analüüsi tulemustele, teeb töö autor järgmised kolm ettepanekut:

1. Uurida patrullpolitseinikelt, kas ja milliseid otsustamismudeleid nad sündmuste lahendamisel kasutavad ning kui efektiivsed need situatsioonide lahendamisel on.
2. Läbi viia jätkuuring kasutades sama uurimismeetodit ning kaasata rohkem kui üks vaatleja, et suurendada tulemuste objektiivsust.
3. Järgnevas uurimistöös uurida, kuidas järgitakse VOOT-tsüklit treeningutel ja sisekaitseakadeemia tasemeõppe harjutustel.

Lõputöös püstitatud eesmärk sai täidetud ning uurimisküsimused -ja ülesanded said vastuse. Töö tulemustena selgus, et patrullpolitseinike VOOT-tsükli turvataktika juhiste järgimisel esines üksikuid vigu, mis on detailsemalt väljatoodud alapeatükis 2.2.

SUMMARY

The **research problem** in the thesis “Following the guidelines of the security tactics of the OODA loop by patrol police officers when using direct coercion based on the analysis of body camera recordings” was presented as the following question: how skillfully do patrol police officers follow the guidelines of the OODA loop security tactics when using direct coercion, based on the analysis of body camera recordings? Stemming from this **the goal** of the paper was to find out the problems present in the security tactics of patrol police officers when using direct coercion by analyzing it through the OODA loop, to highlight the mistakes that occurred, and to present proposals for raising awareness about them. To achieve the goal of the paper and solve the research problem, three research questions and four research tasks were formulated.

The first research question aimed to determine which components and their more precise aspects constitute the OODA loop. According to the theory outlined by the author, the OODA loop consists of four components: observe, orient, decide and act. Each component includes more detailed aspects of security tactics. In the “observe” component, the focus is on gathering information, using a safe working culture, and assessing the surrounding environment. In the “orient” component, it is important to analyze the risk, follow the principle of proportionality, and ensure that there is a lawful cause for use of direct coercion. In the “decide” component, it is important that actions are carried out in order of importance and that decisions are justified. Additionally, appropriate resources must be available to resolve the situation. The aspects of the final component “act” include communication; achieving the objective; monitoring the situation’s development and evaluating decisions and actions.

The second research question aimed to identify the mistakes that occur among patrol police officers in security tactics when using the direct coercion by analyzing it through OODA loop. The results revealed that the most mistakes occurred in the “orient” component, particularly in adhering to the principle of proportionality and considering risks. Among the aspects of the OODA loop components, the most mistakes were observed in communication. The research findings are presented in chapter 2.2, where the most common mistakes in security tactics of patrol police officers are explained in detail.

The last, or third, research question aimed to determine how patrol officers adhere to the aspects of the OODA loop security tactics when using direct coercion. Based on the analysis presented, there

were isolated mistakes in patrol police officers' adherence to the guidelines of the OODA loop security tactics when using direct coercion.

Based on the analysis results, the author of the paper makes the following three proposals:

1. Investigate from patrol police officers whether and which decision-making models they use in resolving events and how effective these are in solving situations.
2. Conduct a follow-up study using the same research method and involve more than one observer to increase the objectivity of the results.
3. For the next research, examine how the OODA loop is followed in training sessions and exercises at the Estonian Academy of Security Sciences.

The goal of the paper was achieved, and the research questions were answered, and tasks accomplished. As a result of the study, it was found that there were isolated mistakes in patrol police officers' adherence to the OODA loop security tactics, which are detailed in chapter 2.2.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Adedipe, A., Mather, P.J. & Strote, J., 2013. Injuries associated with law enforcement use of force. *Trauma*, 15(2), pp. 99-106.

Andersen, J. P. & Gustafsberg, H., 2016. A Training Method to Improve Police Use of Force Decision Making: A Randomized Controlled Trial. *SAGE open*, 6(2), pp. 1-13.

Bertilsson, J., Niehorster, D. C., Fredriksson, P. J., Dahl, M., Granér, S., Fredriksson, O., Mårtensson, J. M., Magnusson, M., Fransson, P. A. & Nyström, M., 2020. Towards systematic and objective evaluation of police officer performance in stressful situations. *Police Practise and Research*, 21(6), pp. 655-669.

Bertilsson, J., Petersson, U., Fredriksson, P. J., Magnusson, M. & Fransson, P. A., 2017. Use of pepper spray in policing: retrospective study of situational characteristics and implications for violent situations. *Police practice and research*, 18(4), pp. 391-406.

Bundesamt für Sicherheit in der Informationstechnik, 2008. *Hädaolukordade haldus*. [Vörgumaterjal] Leitav: <https://www.sisekaitse.ee/sites/default/files/inline-files/Uliopilastoode%20koostamise%20ja%20vormistamise%20juhend.pdf> [Kasutatud 08. 04. 2024].

Creswell, J. W., 2009. *Research design. Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. Los Angeles: University of Nebraska- Lincoln.

Enck, R. E., 2012. The OODA Loop. *Home Health Care Management & Practice*, 24(3), pp 123-124.

Francisco, V. T., Butterfoss, F. D. & Capwell, E. M., 2001. Key Issues in Evaluation: Quantitative and Qualitative Methods and Research Design. *Evaluation in Practice*, 2(1), pp. 20-23.

Gallo, F. J., 2009. Police Use of Force. *Wiley Encyclopedia of Forensic Science*, pp. 1-4.

Gleitman, H., Gross, J. & Reisberg, D., 2014. *Psühholoogia*. New York: Norton & Company.

Hine, K. A. & Bragias A., 2021. Effective communication during major crises: a systematic literatuse review to identify best practices for police. *Police Practice and Research*, 22(5), pp. 1492-1507.

Hine, K. A., Porter, L. E. & Allen, A., 2018. Exploring Police Use of Force Decision-Making Processes and Impairments Using a Naturalistic Decision-Making Approach. *Criminal Justice and Behavior*, 45(11), pp. 1782-1801.

- Johnson, R. R., 2008. Officer Firearms Assaults at Domestic Violence Calls: A Descriptive Analysis. *The Police Journal: Theory, Practice and Principles*, 81(1), pp. 1-92.
- Jõesaar, E., 2020. Politseinike mentaalse ettevalmistuse parendamise ettepanekud tulirelva kasutamisel inimese suhtes. Magistritöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Kahneman, D., 2013. Thinking Fast and Slow. *Planning Theory*, 12(4), pp. 442-446.
- Kalmus, V., 2015. *Standardiseeritud kontentanalüüs*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://samm.ut.ee/kontentanalyyis/> [Kasutatud 30. 04. 2024].
- Kaufman, W., 2004. Is There a „Right“ to Self- Defence? *Criminal Justice Ethics*, 23(1), pp. 20-32.
- Kemeny, M. E., 2003. The Psychobiology of Stress. *Current Directions in Psychological Science*, 12(4), pp. 124-129.
- Koerner, S. & Staller, M. S. Police Training Revisited- Meeting the Demands of Conflict Training in Police with an Alternative Pedagogical Approach. *Policing*, 15(2), pp. 927-938.
- Korrakaitseadus* (2011) RT I, 14.03.2023, 29.
- Krajewski, A. T., Worrall, J. L. & Scales, R. M., 2023. Threat Dynamics and Police Use of Force. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 0, pp. 1-49.
- Kroll, M.W., Brave, M.A., Pratt, H.M.O., Witte, K. K., Kunz, S.N. & Luceri, R. M., 2019. Benefits, Risks, and Myths of TASER Handheld Electrical Weapons. *Human Factors and Mechanical Engineering for Defense and Safety*, 3(7), pp. 1-13.
- Kuppam, M., 2023. Observability Practice with OODA Principles and Processes. *Scholars Journal of Engineering and Technology*, 11(11), pp. 302-308.
- Laherand, M.-L., 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk.
- Lauder, D. & Perry, C., 2014. A study identifying factors influencing decision making in dynamic emergencies like urban fire and rescue. *International Journal of Emergency Services*, 3(2), pp. 144-161.
- Leavy, P., 2017. Research Design. Quantitative, Qualitative, Mixed Methods, Arts-Based, and Community-Based Participatory Research Approaches. New York: The Guilford Press.

- Magnuson, S., Kras, K. R., Aleandro, H., Rudes, D. S. & Taxman, F. S., 2020. Using Plan-Do-Study-Act and Participatory Action Research to Improve Use of Risk Needs Assessments. *Corrections: Policy, Practice and Research*, 5(1), pp. 44-63.
- Mangus, B. E., Shen, L. Y., Helmer, S. D., Maher, J. & Smith, R. S., 2008. Taser and Taser Associated Injuries: A Case Series. *The American Surgeon*, 74(9), pp. 783-885.
- Mõts, E., 2010. *Maaväe ohvitseride ja staabitöö väljaõppejuhend*. [Võrgumaterjal] Leitav: [maav2e taktikaline lahingutegevus.indd \(ksk.edu.ee\)](#) [Kasutatud 03. 01. 2024].
- Penney, G., 2023. An operator's guide to SPAR(CD): a model to support decision-making. *Australian Journal of Emergency Management*, 10(4), pp. 59-66.
- Pille, A., 1994. *Turvataktika*. Tallinn: Eesti riigikaitse akadeemia Paikuse politseikool.
- Politsei- ja Piirivalveamet, 2022. *Politseinikud mälestavad teenistuskohustuste täitmisel hukkunud kolleege*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.politsei.ee/et/uudised/politseinikud-maelestavad-teenistuskohustuste-taeitmisel-hukkunud-kolleege-10938> [Kasutatud 21. 09. 2023].
- Politsei- ja piirivalveamet, 2020. *Politsei turvataktika soovitusel 2020*. Tallinn: Politsei- ja piirivalveamet.
- Politsei- ja Piirivalveamet, 2019. *PPA strateegia- maailma parim politsei*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.politsei.ee/et/ppa-strateegia-maailma-parima-politsei> [Kasutatud 21. 04. 2024].
- Popp, A., 2011. *Vahetu sunni rakendamisest Lääne prefektuuri Pärnu politseijaoskonna näitel. Lõputöö*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Päästeamet, 2024. [Võrgumaterjal] Leitav: [Päästeamet \(rescue.ee\)](#) [Kasutatud 07. 04. 2024].
- Roosve, G.-L., Nael, M. & Punamäe, O.-M., 2021. Tartu kortermajas toimus gaasiplahvatus, üks inimene suri. *ERR*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.err.ee/1608305268/tartu-kortermajas-toimus-gaasiplahvatus-uks-inimene-suri> [Kasutatud 15. 10. 2023].
- Rämmer, A., 2014. *Valimi moodustamine*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://samm.ut.ee/valimid/> [Kasutatud 30.04.2024].
- Stone, R. T., 2013. Actively Guided Practice Enhances Kinesthetic Memory Development. *Proceedings of the Human Factors and Ergonomics Society Annual Meeting*, 67(1), pp. 1-2170.

Stroshine, M., S. & Brandl, S. G., 2020. The use, effectiveness, and hazards associated with police use of force: the unique case of weaponless physical force. *Police practice and research*, 21(6), pp. 591-608.

Terviseamet, 2024. *Kiirabi*. [Võrgumaterjal] Leitav: [Kiirabi | Terviseamet](#) [Kasutatud 07.04.2024].

Territo, L., Sewell, J. D., 2007. *Stress Management in Law Enforcement*. Ameerika Ühendriigid: Carolina Academic Press.

Viirand, L., 2019. Soomes sai tulistamises haavata kaks politseinikku, kahtlustatavad on käes. *ERR*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.err.ee/973638/soomes-sai-tulistamises-haavata-kaks-politseinikku-kahtlustatavad-on-kaes> [Kasutatud 15. 10. 2023].

Walsh, K. J., Henry, V. E., 2008. Compstat, OODA Loops and Police Performance Management. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 2(3), pp. 349-358.

Õunapuu, L. 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu Ülikool. [Võrgumaterjal] Leitav: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf [Kasutatud 15. 10. 2023].

Niin, M., Pöld, A., 2016. Politseiniku ründaja on Tallinna vangla ja superministeeriumi ehitusel osalenud firma juhatuse liige. *Delfi*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.delfi.ee/artikkel/74814023/politseiniku-rundaja-on-tallinna-vangla-ja-superministeeriumi-ehitusel-osalenud-firma-juhatuse-liige> [Kasutatud 29. 10. 2023].

Pihlak, A., 2022. Politsei videosalvestis avab kõikaga politseinikku rünnanud Haeska elaniku tulistamise tagamaad. *Delfi*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.delfi.ee/artikkel/95936305/video-politsei-videosalvestis-avab-kaikaga-politseinikku-runnanud-haeska-elaniku-tulistamise-tagamaad> [Kasutatud 29. 10. 2023].

Lepik, S., 2020. Politseinikke rünnatakse stardirelvaga ja isevalmistatud mõõkadega. *Pealinn*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://pealinn.ee/2020/02/21/video-politseinikke-runnatakse-stardirelvaga-ja-isevalmistatud-mookadega/> [Kasutatud 02. 11. 2023].

Politsei- ja Piirivalveamet, 2022. *Politseinikud mälestavad teenistuskohustuste täitmisel hukkunud kolleege*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.politsei.ee/et/uudised/politseinikud-maelestavad-teenistuskohustuste-taeitmisel-hukkunud-kolleege-10938> [Kasutatud 21. 09. 2023].

Politsei- ja Piirivalveamet, 2023. *2021. aasta turvaktika analüüs*. PPA Siseveeb [Kasutatud 02.05.2024].

Politsei- ja Piirivalveamet, 2023. *Turvaktika kokkuvõte: kus on õppimiskohti ja mis on läinud hästi?* PPA Siseveeb [Kasutatud 03. 11. 2023].

Vanaisak, Ü., 2018. *Politsei käsiraamat*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Youvan, D. C., 2024. *Navigating the OODA Loop: Multidisciplinary Perspectives and Strategies*. [Võrgumaterjal] Leitav:

https://www.researchgate.net/publication/377531529_Navigating_the_OODA_Loop_Multidisciplinary_Perspectives_and_Strategies [Kasutatud 17. 02. 2024].

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Joonis 1. VOOT- tsükkel (autori koostatud)	lk 8
Joonis 2. SPAR mudel (autori koostatud)	lk 10
Joonis 3. Uuringu etapid (autori koostatud)	lk 22
Joonis 4. VOOT-tsükli põhi- ja alamkategoriad, mida töö autor videode vaatlemisel analüüsis (autori koostatud)	lk 25
Joonis 5. Kategooria 1 tulemused (autori koostatud)	lk 26
Joonis 6. Kategooria 2 tulemused (autori koostatud)	lk 27
Joonis 7. Kategooria 3 tulemused (autori koostatud)	lk 29
Joonis 8. Kategooria 4 tulemused (autori koostatud)	lk 30